

Museoviraston kokoelmapolitiikka 2014

Esipuhe

Kokoelmapolitiikka on tehty Museoviraston kokoelmia ylläpitävien yksiköiden yhteistyönä. Työssä on ollut käytettävissä Suomen kansallismuseon kokoelmapoliittinen ohjelma (toimittanut Outi Järvinen, Suomen kansallismuseo 2010). Tukena on myös käytetty SAKU-projektissa tehtyä Kokoelmapolitiikan muistilista museoille -opasta (Maija Ekosaari, Sari Jantunen & Leena Paaskoski, Museoviraston ohjeita ja oppaita 3, 2013).

Työryhmän jäsenet:

Vesa Hongisto, puheenjohtaja
Elina Anttila
Helena Edgren, 30.6.2014 asti
Elisa Heikkilä
Hannu Häkkinen
Outi Järvinen
Eija-Maija Kotilainen
Jutta Kuitunen, 1.10.2013 alkaen
Timo-Tapani Kunttu
Jouni Kuurne
Ismo Malinen
Tiina Mertanen
Antti Metsänkylä
Anu Niemelä
Marianna Niukkanen
Tuija Siimes
Leena Söyrinki-Harmo, 31.8.2013 asti

Muut asiantuntija-apua antaneet:

Leena Furu
Tiina Heikkinen
Inkamaija Iitiä
Raila Kataja
Kaisa Rihu
Leena Ruonavaara
Ulla Salmela
Kaija Steiner-Kiljunen
Maiju Tuisku

Taitto:

Mikko Rautala

ISBN 978-951-616-287-7

Museoviraston selvityksiä 2, ISSN 2489-2947

*Etusivulla SMM698:4 Meissenin posliinia vuonna 1747 uponneen kolmimastokaljuutti St. Mikaelin hyllystä.
Kuva: Markku Haverinen, Museovirasto*

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Museoviraston kokoelmat	5
2.1	Museoviraston kokoelmien kuvaus, historia ja tehtävät	5
2.2	Kokoelmatoimintaa säätelevä lainsäädäntö, strategia ja sopimukset	7
3	Tallennus ja kartunta	8
3.1	Tallennusta ja kartuntaa koskevat yleiset periaatteet	8
3.2	Tallennusalueet ja painopisteet	9
3.2.1	Tallennuskriteerit ja arvottaminen	9
3.2.2	Esinekokoelmat	9
3.2.3	Kuvakokoelmat	14
3.2.4	Kirjastokokoelmat	15
3.2.5	Muut kokoelmat	15
3.3	Muistiorganisaatioiden tallennustyönjaot	17
3.3.1	Museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto TAKO	17
3.3.2	Muut yhteistyösopimukset ja -verkotot	17
3.4	Hankintaprosessi	19
3.4.1	Hankintapäätökset ja -käytännöt	19
3.4.2	Luovutussopimus ja -ehdot	20
3.4.3	Määrärahat, rahastot ja säätiöt	20
3.4.4	Ostot ja lunastukset	20
3.4.5	Lahjoitukset ja vaihto	21
3.4.6	Talletukset	21
3.4.7	Kaivaukset ja muut kenttätyöt	22
4	Kokoelmien hallinta	23
4.1	Luettelointi	23
4.2	Digitointi	25
4.3	Kokoelmahallintajärjestelmät	25
4.4	Kokoelmien dokumentointi ja inventointi	26
4.5	Arvaluokitus	26
4.6	Poistot	26
5	Kokoelmien hoito	27
5.1	Konservointi	27
5.2	Säilytys	28
5.3	Turvallisuus	29
6	Kokoelmien saavutettavuus ja käyttö	30
6.1	Kokoelmien käyttö ja asiakkaat	30
6.2	Kokoelmapalvelut	30
6.3	Kokoelmien käytön ehdot	31
6.4	Näyttelyt	31
6.5	Museopedagoginen käyttö	31
6.6	Tutkimuskäyttö	33
6.7	Lainat	33
7	Kokoelmapolitiikan liitteet	34

1 Johdanto

Museoviraston kokoelmapolitiikka on asiakirja viraston kokoelmia ylläpitävien yksiköiden kokoelmahallinnan tavoitteista, linjauksista ja periaatteista sekä niiden toteuttamiseen käytetyistä toimintatavoista ja -menetelmistä.

Kokoelmapolitiikassa kuvataan viraston eri yksiköiden ylläpitämiä kokoelmia, niiden historiaa ja tehtäviä sekä kokoelmien tallennusta ja kartuntaa. Kokoelmapolitiikan piiriin eivät kuulu arkistolain alaisten toimijoiden asiakirja-aineistot kuten esimerkiksi Museoviraston omien virkatehtävien hoidossa syntyneet asiakirjat.

Kokoelmapolitiikassa käsitellään myös osallistumista Suomen ammatillisten museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto TAKO:n puitteissa toimivaan tallennustyönjakoon sekä muita ulkopuolisten tahojen kanssa tehtyjä yhteistyösopimuksia. Kokoelmapolitiikassa käydään läpi myös kokoelmien hankintaprosessit sekä tarkastellaan kokoelmien hallintaa, hoitoa ja käyttöä sekä saavutettavuutta.

Kokoelmapolitiikka on tarkoitettu joustavaksi työvälineeksi, jonka ajankohtaisuus tarkistetaan säännöllisesti. Se on myös tarkoitettu yleisohjeeksi ja lähtökohdaksi Museoviraston kokoelmien hoidon yksityiskohtaisemmalle määrittelylle. Museoviraston yksiköt voivat tehdä kokoelmapolitiikkaa täydentäviä yksityiskohtaisempia kokoelmapoliittisia asiakirjoja.

La Rue, J. B. de: *Traité de la coupe des pierres*. Kuva: Soile Tirilä / Museovirasto.

2 Museoviraston kokoelmat

2.1 Museoviraston kokoelmien kuvaus, historia ja tehtävät

Museovirasto on aineellisen kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön asiantuntija, palvelujen tuottaja, toimialansa kehittäjä ja viranomainen. Museoviraston kokoelmat koostuvat useista erilaisista esine-, kuva- ja kirjakokoelmista, joita hallinnoivat Museoviraston eri osastot ja yksiköt.

Museoviraston kokoelmat ovat keskeinen osa Suomen kansallista kulttuuriperintöä. Museoviraston kokoelmien tarkoitus on dokumentoida Suomen valtion, sen alueen ja tällä alueella asuvien ja asuneiden ihmisten vaiheista sivistys- ja kulttuurihistorian, valtiollisen historian sekä arkielämän saralla esihistoriasta omaan aikaamme. Kokoelmien on kuvattava edellä mainittua historiallista kehitystä riittävällä maantieteellisellä laajuudella ja ajallisella syvyydellä eri etniset ryhmät ja sosiaaliryhmät huomioon ottaen. Museoviraston kokoelmat ovat keskeinen osa kulttuuriperintöalan kansallista tutkimusinfrastruktuuria.

Suomen kansallismuseon nykyisiä kokoelmia on kerätty 1700-luvun lopulta lähtien. Kokoelmat koostuvat eriaikaisista ja alkuaan eri instituutioiden (Turun akatemian, myöh. Helsingin yliopiston, ja sen ylioppilasosakuntien, Suomen Muinaismuistoyhdistyksen ja Muinaistieteellisen Toimikunnan) hankkimista kokoelmista, jotka yhdistettiin Valtion Historialliseksi Museoksi vuonna 1893 käsitteinä arkeologiset, historialliset, kansatieteelliset ja etnografiset kokoelmat. Kokoelmien yhteisenä tarkoituksena oli säilyttää Suomeen ja Suomeen liittyvät aineelliset muistot. Viimeistään 1880-luvulta lähtien kokoelmia kerättiin varsinkin suunnitteilla ollutta kansallismuseota varten. Kokoelmiin hankittiin jo 1800-luvun kuluessa myös runsaasti ulkomaista aineistoa ajan yleismuseokäsitteen mukaisesti. Suomalais-ugrilaisilla kokoelmilla on oma aate- ja tutkimushistoriallinen taustansa. Yliopiston kokoelmien vanhin osa, raha- ja mitalikokoelma tuli Kansallismuseon hoitoon kun museon rahakokoelmille saatiin intendentti 1920. Rahakammioilla on edelleen sidos Helsingin yliopistoon. Merihistoriallinen aineisto on talletettu Suomen merimuseon kokoelmaan 1960-luvulta alkaen. Suomen kansallismuseon kokoelmiin kuuluu myös eri vaiheissa Museoviraston yhteyteen liitettyjen museoiden tai kiinteistöjen alkuperäistä irtaimistoa.

Arkeologisten kokoelmien tehtävänä on tallentaa tutkimuksen kautta tapahtuvaa tiedon kartuttamista ja sen välittämistä varten Suomen alueella eläneiden ihmisten aineellista kulttuuriperintöä pääasiassa sellaisilta ajanjaksoilta, joilta ei ole käytettävissä lainkaan tai joilta on vain vähän muita tietolähteitä. Kokoelmat alkoivat karttua tieteellisen tutkimustyön tuloksena 1800-luvun lopulla, mutta vanhimmat esihistorialliset löydöt kokoelmissa ovat jo 1830-luvulta.

Alkuaan eri kokoelmiin kuuluneet 1800-luvulta lähtien kartutetut kuvakokoelmat on koottu pääosin yhdeksi kuvakokoelmaksi, viimeisimpänä kokonaisuutena vuonna 2014 mukaan on otettu journalistinen kuva-aineisto. Museoviraston kuvakokoelmien tehtävänä on kulttuurihistorialliseen, kansatieteelliseen, rakennettuun ympäristöön ja suomalais-ugrilaiseen kulttuurialueeseen sekä muiden maiden kulttuureihin kohdistuvan kuvallisen aineiston ja niihin liittyvän tiedon kartuttaminen, säilyttäminen ja käyttämisen mahdollistaminen.

Museoviraston kuvakokoelmien ja niiden sisältämän informaation avulla tallennetaan Suomen alueen ja täällä asuneiden sekä asuvien ihmisten, suomalais-ugrilaisten kansojen ja muiden maiden historiaa ja kulttuureja. Kuvallisen materiaalin runsauden vuoksi pysyvästi kokoelmiin otettava aineisto on valittava huolellisesti. Tämä vaatii erityisesti uudemman aineiston osalta kansallisesti ja valtakunnallisesti merkittävien ilmiöiden, tapahtumien ja aineistojen määrittämisen ja huomioon ottamisen.

Museoviraston kokoelmat

Esinekokoelmat

Historialliset kokoelmat (KM)
Rahakammion kokoelmat (KM)
Helsingin yliopiston raha- ja mitalikokoelma (HY)
Kansatieteelliset kokoelmat (KM)
Seurasaaren ulkomuseon kokoelmat (S)
Suomalais-ugrilaiset kokoelmat (SU)
Yleisnografinen kokoelmat (VK)
Suomen merimuseon esine- ja asiakirjakokoelmat
(SMM / SMMA)
Suomen merimuseon opetuskokoelma (MOP)
Arkeologiset kokoelmat (KM)

Kuvakokoelmat

Historian kuvakokoelma (HK)
Kansatieteen kuvakokoelma (KK)
Suomalais-ugrilainen kuvakokoelma (SUK)
Yleisnografinen kuvakokoelma (VKK)
Suomen merimuseon kuvakokoelma (SMK)
Rakennushistorian kuvakokoelma (RHO)
Kulttuuriympäristön kuvakokoelma (KY)
Journalistinen kuva-arkisto (JOKA)
Arkeologian kuvakokoelma (AK)
Viestinnän kuvakokoelma (V)
Museopalveluiden kuvakokoelma (MP)
Oman toiminnan dokumentointi (MV)

Kirjastokokoelmat

Lainattavat avokokoelman kirjat (B I – XIV)
Lainattavat sarjat ja lehdet (B S, B L)
Lainattava varastokokoelma (B VK, B Sarjat, B L)
Käsikirjastokokoelma (B KK)
Hakuteoskokoelma (B Ref)
Rariteetit (vanhojen kirjojen kokoelmat)
(B R, B R LRC, R RH)
Museoiden ja yksiköiden kirjastot
(B KM, B Meri ym.)
Elektroninen aineisto

Muut kokoelmat

Kulttuuriympäristön piirustuskokoelma (KYP)
Kansatieteellinen arkisto (KA)
Rakennusosafragmentit (RF)

Museoviraston yhtenä tärkeänä tehtävänä on museoalan tutkimusinfrastruktuurin kehittäminen Suomessa. Tätä tehtävää palvelee muun muassa Museoviraston kirjasto. Kirjasto koostuu kahden eri organisaation kirjastosta. Näistä vanhempi on Suomen Muinaismuistoyhdistyksen kirjasto, jota alettiin koota heti yhdistyksen ensimmäisenä toimintavuonna 1870. Yhdistyksen kirjasto karttui aluksi lahjoituksista ja sittemmin julkaisuvaihtoista tieteellisten seurojen ja laitosten kanssa. Toinen kirjasto syntyi vuonna 1884 perustetussa Muinaistieteellisessä toimikunnassa, joka hankki kirjallisuutta omien tehtäviensä tueksi. Nämä kaksi kirjastoa yhdistettiin vuonna 1893. Kun Kansallismuseo avattiin vuonna 1916, molemmat kirjastot siirrettiin sinne. Kirjasto toimi aiemmin nimellä Kansallismuseon kirjasto ja vuodesta 1972 nimellä Museoviraston kirjasto. Lisäksi kirjaston kokoelmiin on yhdistetty Rakennushallituksen historiallinen kirjasto, joka sisältää vanhoja arkkitehtuurikirjoja erityisesti Intendentinkonttorin kirjastosta.

Museoviraston rakennusosafragmenttikokoelma suomalaisesta rakennuskannasta on tärkeä osa restauroinnin, rakennusmateriaalien ja rakennustekniikan historiaa. Kokoelma sisältää eri korjauskohteista talletettuja rakennusosa- ja -materiaalinäytteitä. Kokoelmissa on muun muassa edustava otos tiiliä keskiajalta lähtien, kattopaanuja sekä tapetteja. Nykyään kartunnassa painotetaan katoavaa ja poistettavaa rakennuskulttuuria, muun muassa talotekniikkaa ja pintoja sekä aikansa edustavia esimerkkejä.

2.2 Kokoelmatoimintaa säätelevä lainsäädäntö, strategia ja sopimukset

Museoviraston kokoelmatoimintaa ohjaavista laista ja asetuksista keskeisimmät ovat Laki Museovirastosta (282/2004) ja asetus Museovirastosta (407/2004, muutokset 297/2009, 811/2010 ja 985/2010). Vuoden 2004 lain mukaisesti Museoviraston tehtävänä on huolehtia kulttuurihistoriallisen kansallisomaisuuden kartuttamisesta, hoidosta ja näytteillä pidosta. Asetuksessa tämä on tarkennettu siten, että Museovirasto muun muassa suorittaa arkeologian, historian, kansatieteen, merihistorian, numismatiikan, rakennushistorian ja taidehistorian alaan kuuluvaa tallennusta ja tutkimusta ja harjoittaa alan julkaisutoimintaa sekä välittää tietoa myös muiden kansojen kulttuurista. Kokoelmien käyttöä säätelevät tekijänoikeuslaki (821/2005), henkilötietolaki (523/1999) ja Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) sekä niiden soveltamisesta annetut viralliset lausunnot. Arkeologisista esineistä on säädetty muinaismuistolain (295/1963) 2 luvussa.

Museoviraston strategiassa 2020 menestystekijöiksi on nostettu kulttuuriperinnön tila ja arvostus sekä kulttuuriperinnön ylläpito ja saavutettavuus. Toiminnallisena tavoitteena on muun muassa se, että kansallinen kulttuuriperintö on tunnistettu, määritelty ja turvattu ja Museoviraston omat kokoelmat ovat hyvin säilyneitä. Lisäksi Museoviraston strategiassa 2020 on korostettu kulttuuriperintöä koskevan tiedon saatavuutta ja jakelua. Nämä kaikki vaativat sekä kokoelmapoliittista yhteistyötä että Museoviraston kokoelmapoliittisen ohjelman toteuttamista. Museoviraston kokoelmatoiminnan eettisenä perustana ovat myös ICOMin (International Council of Museums) museotyön eettiset säännöt.

Kulttuuriperintöalalla on useita kansainvälisiä sopimuksia, joihin Suomi on sitoutunut ja jotka määrittävät myös Museoviraston toimintaa. Museovirasto osallistuu niiden edellyttämien toimenpiteiden valmisteluun ja toteuttamiseen. Kokoelmien ja kokoelmatehtävän osalta tärkeimmät ovat kulttuuriesineiden maastavientiä koskevat kansainväliset säädökset, Unidroit'n yleissopimus, Haagin sopimus, Euroopan arkeologisen kulttuuriperinnön suojelemista koskeva yleissopimus ja Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus. Unescon yleiskokouksen vuonna 2001 hyväksymää sopimustekstiä ”Vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelusta” ei ole vielä ratifioitu Suomessa, mutta Suomi on äänestänyt Unescon yleiskokouksessa sopimustekstin hyväksymisen puolesta.

Suomen vuonna 1999 ratifioima UNESCO:n ”Yleissopimus kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi” sekä ”Laki varastetuista tai laittomasti maastaviedyistä kulttuuriesineistä” tehdyn Unidroit'n yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja yleissopimuksen soveltamisesta (877/1999) otetaan huomioon Museoviraston kokoelmapolitiikassa muun muassa siten, että Museoviraston kokoelmiin ei oteta omistussuhteiltaan epäselviä aineistoja.

Haagin yleissopimuksen (1954) tavoitteena on irtaimen ja kiinteän kulttuuriomaisuuden suojeleu aseellisen selkkauksen sattuessa sekä varautuminen sen säilymiseen myös rauhanomaisissa oloissa. Suomessa on Museoviraston johdolla kartoitettu ja listattu sekä inventoitu ja arvotettu kansallisesti merkittävää kulttuuriomaisuutta. Sen hoitamiseksi ja suojelemiseksi laaditaan ohjeistus.

Eurooppalaisessa yleissopimuksessa arkeologisen perinnön suojelusta (26/1995, Maltan sopimus) määritellään muun muassa se, että arkeologisen kulttuuriperinnön osia ovat kaikki kiinteät muinaisjäännökset ja irtaimet muinaisesineet.

Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus (10/1992) määrittää muun muassa, että rakennustaiteellinen perintö kattaa kaikki historiallisesti, arkeologisesti, taiteellisesti, tieteellisesti, yhteiskunnallisesti tai teknisesti huomattavan mielenkiintoiset rakennukset ja rakenteet, mukaan lukien niiden kalusteet ja varusteet.

3 Tallennus ja kartunta

3.1 Tallennusta ja kartuntaa koskevat yleiset periaatteet

Museoviraston eri kokoelmat ovat luonteeltaan hyvin erilaisia, ja tämä on vaikuttanut niiden kartuttamisen painopisteisiin ja menetelmiin. Kokoelmien erilaisuus otetaan huomioon keskusteltaessa yhteisistä kartuttamisen linjauksista. Hankinnoissa on siirrytty yhä enemmän esinekeskeisestä lähestymistavasta ilmiökeskeiseen kartuttamiseen. Hankintakriteerinä konteksti on aina tärkeä.

Kartuttamisen suhteen noudatetaan seuraavia yhteisiä tavoitteita:

- Kartuttaminen on pitkäjänteistä ja jatkuvaa. Esine- ja kuvakokoelmien osalta siihen vaikuttaa keskeisesti osallisuus valtakunnallisessa tallennustyönjaossa (TAKO-verkosto).
- Omien kokoelmien tutkiminen muodostaa pohjan kokoelmien tuntemiselle, mikä on edellytyksenä kokoelmien täydentämiselle.
- Kunkin kokoelman osalta määritellään ne merkittävät kokoelmien osat, joita tulisi täydentää. Lisäksi määritellään ne kokoelmien osat, joita ei kartuteta aktiivisesti.
- Aktiivinen kartuttaminen perustuu asia- ja ilmiökokonaisuuksiin, joita esineet, kuvat tai muu aineisto valottavat osaltaan ja joiden merkitys esimerkiksi Suomen historiassa tai kulttuurihistoriassa voidaan määritellä.
- Lahjoituksia vastaanottaessa otetaan huomioon säilyttämisen resurssit ja jokainen hankinta perustellaan huolellisesti.
- Kokoelmien luettelointitietojen saattaminen digitaaliseen muotoon parantaa kokoelmien tuntemusta myös henkilökunnan vaihtuessa.
- Suomeen muuttaneiden uussuomalaisten kulttuuria tallennetaan Museoviraston eri kokoelmiin.
- Yhteistyötä muiden ammatillisten museoiden kanssa tehostetaan kokoelmatoiminnan alueella. Sen tavoitteena on laaja toisten museoiden kokoelmien tuntemus ja sen avulla saatu hyvä yleiskuva maan kulttuurihistoriallisten museoiden kokoelmien sisällöstä ja kattavuudesta. Tämä toteutuu esimerkiksi Museoviraston ja Suomen kansallismuseon ylläpitämän TAKO-verkoston ja siihen kuuluvan museoiden tallennustyönjaon kautta.
- Tallennuksessa huomioidaan Museoviraston eri kokoelmien yhteistyö.

C. L. Reinhold, *Architectura forensis I-II, Münster & Osnabrück*, 1784. Kuva: Soile Tirilä / Museovirasto

3.2 Tallennusalueet ja painopisteet

3.2.1 Tallennuskriteerit ja arvottaminen

Aineistot voidaan arvottaa kokoelmiin liitettäessä seuraavien kriteerien perusteella:

- Historiallisesti ja kulttuurisesti suuri merkitys
  - Objektin avulla voidaan tutkia, ymmärtää ja kertoa historiasta ja nykypäivästä. Kansallisesti objekti liittyy merkittävään tapahtumaan, ilmiöön, kulttuuriympäristöön ja / tai henkilöhistoriaan. Merkittävyyden määrittelyssä huomioidaan myös vasta- ja alakulttuurit. Merkittävyyden määrittely on kuitenkin subjektiivista ja riippuvaista määrittelyajan arvoista ja arvottamisesta. Sama asia voidaan katsoa eri aikoina eri tavalla merkittäväksi, joten tämän kirjaaminen kartunta-ajankohdasta lähtien on tärkeää ja muuttuvat merkitykset eivät saa vaikuttaa aineistojen myöhempiin vaiheisiin.
- Kansallisesti ja kansainvälisesti korvaamaton ja ainutkertainen
- Kontekstitiedot
  - Tapahtuma ja/tai ilmiö ja/tai henkilöt, johon objekti liittyy, on tunnistettu ja ajoitettu
- Suhde olemassa oleviin kokoelmiin
  - Objekti täydentää olemassa olevia kokoelmia
- Tekijätiedot
  - Tekijä- ja valmistukseen liittyvät muut henkilöt ovat tiedossa
- Tekijän- ja muut käyttöön liittyvät oikeudet sekä julkisuus
  - Tekijänoikeudet on selvitetty tai selvitettävissä. Tekijänoikeuksien voimassaolo ei ole kokoelmiin ottamisen estävä tekijä.
  - Yksityisyyden suoja ja henkilötietojen käsittely on selvitetty tai selvitettävissä. Näiden rajoitukset ja epäselvyydet eivät ole kokoelmiin ottamisen estävä tekijä. Kaikki kokoelmiin otettava aineisto on julkista, mutta niihin voidaan vaatia käyttö lupa.
- Kunto
  - Objektin fyysinen kunto. Huono kunto yksistään ei ole este kokoelmiin ottamiselle.
  - Tallennuskriteereitä on suurien aineistomäärien kohdalla mahdollista käyttää hankintaa mietittäessä vain kokonaisuuden tasolla. Aineistojen seulonnassa kriteereitä voidaan soveltaa yksittäisen objektin tasolla.
- Kirjastokokoelmien tallennuskriteereitä ovat edellisten lisäksi
  - Kokoelmapolitiikassa mainitut tallennusalueet
  - Kirjastokokoelman kokoelmaprofiili
  - Ajankohtaisuus
  - Uutuusarvo
  - Uusi tieto, uudet tutkimustulokset
  - Tieteellisyys
  - Aineiston saatavuus muualta
  - Kieli
  - Kuvitus ja lähdeaineistot

3.2.2 Esinekokoelmat

Eri kokoelmia koskevat kartuttamisen linjaukset vaihtelevat. Suomen kansallismuseo vastaa suurimmasta osasta esinekokoelmia. Näiltä osin hankintapäätökset perustuvat Kansallismuseon tutkijoiden tietoon omien kokoelmien edustavuudesta ja puutteista sekä arvioon hankittavien objektien merkityksestä Suomen historiassa ja kulttuurihistoriassa sekä Suomen ulkopuolisten alueiden kulttuurihistoriassa. Arkisto- ja tietopalvelut osasto vastaa arkeologisista kokoelmista ja kansatieteellisestä arkistosta.

Historialliset kokoelmat

Kokoelmien vanhimpien osien painopisteet ovat ajalta, jolloin muun muassa sääty-yhteiskunta ja ammattikuntalaitos määrittivät yhteiskunnan kerroksellisuutta ja toimintaa: tämän mukaisesti painopisteinä ovat olleet henkisen sivistyshistorian ja poliittisen historian muistot, esineellinen kulttuuriperintö mukaan luettuna taideteokset ja kirkollinen esinekulttuuri, teollisuushistoria sekä kaupunki-, pappila- ja kartanokulttuuri ja niiden elinkeinot. Historiallisten kokoelmien keskeistä aineistoa ovat myös Suomen valtiolliseen, poliittiseen ja sivistyshistoriaan liittyvät esineet. Taideteosten osalta kartutuksessa keskitytään ensisijaisesti 1800-luvun puoltaväliä varhaisempiin muotokuvaan ja varhaisiin Suomea esittäviin topografisiin teoksiin.

Historialliset esinekokoelmat ulottuvat ajallisesti keskiajalta nykypäivään, lähimenneisyyteen. Kokoelmia on kartutettu pääasiassa temaattisesti, ja esineistöstä muodostuu usein ajallisesti pitkiä tyypologisia sarjoja. Useiden esinetyyppien osalta kokoelmia voidaan pitää niin kattavina, ettei systemaattiseen kartuttamiseen ole tarvetta. Kansallismuseo pitää kuitenkin tärkeänä täydentää tapauskohtaisesti myös museon merkittävimpiä vanhoja kokoelmanosia erityisesti esiteollisen ajan osalta.

Lähimenneisyydellä tarkoitetaan tässä laajasti 1900-luvun jälkipuolta tähän päivään asti. Valtaosa esineistä on teollisesti valmistettuja, ja niitä on tehty usein suurina sarjoina. Tämän aineiston kohdalla tulevat korostetusti esiin museoiden työnjako- ja yhteistyökysymykset.

Kulutustavaroiden laajasta tuotevalikoimasta pyritään valitsemaan yleisimmät ja tyypillisimmät. Tärkeä seikka on kotimaisen kulutustavaratuotannon keskeisten tuotteiden huomioonottaminen. Kansallismuseon keruupolitiikassa painotetaan kuluttajanäkökulmaa, minkä vuoksi hankitaan myös ulkomailla valmistettuja ja täällä käytettyjä tuotteita. Teollisesti valmistettujen esineiden osalta ei voida tehdä selkeää eroa historialliseen ja kansatieteelliseen aineistoon.

HK10000:795, M. N. Vorobjev: Raaseporin linnan rauniot.

Rahakammion kokoelmat

Numismatiikka muodostaa museoiden tallennus- ja tutkimustoiminnassa oman, erillisen aihepiirinsä. Rahakammiolla on valtakunnallinen vastuu numismaattisella alalla. Rahakammion tallennusvastuu kattaa Suomen historiaan liittyvät rahat ja setelit, suomalaisia ja Suomea koskevat mitalit ja kunniamerkit sekä näihin esineryhmiin läheisesti liittyvän aineiston.

Rahakammion kokoelmatoiminnan painopisteet jakautuvat kolmelle kokoelma-alueelle. Rahakokoelmaan kerätään Suomen historiaan liittyviä rahoja sekä harkinnan mukaan myös ulkomaisia rahoja. Metallirahojen lisäksi kokoelmassa on myös seteleitä ja poletteja, muita maksuvälineitä sekä rahojen käyttöön liittyvää esineistöä. Mitalikokoelmaan kerätään suomalaisia ja Suomea koskevia mitaliteita. Muita mitaliteita hankitaan lähinnä taidehistoriallisilla perusteilla. Mitalit ja rahat pyritään näyttelyitä silmällä pitäen hankkimaan kaksin kappalein. Kolmannen pääryhmän kokoelmissa muodostavat kunniamerkit. Erilaisia muita merkkejä on otettu vastaan harkinnan mukaan. Henkilöhistoriallisesti merkittäviä esineitä ja esinekokonaisuuksia otetaan toisinaan vastaan myös, vaikka esineitä olisi kokoelmassa entuudestaan.

Kokoelmatoiminnan ohella Rahakammion keskeisiin tehtäviin kuuluu muinaismuistolakiin perustuva rahalöydöistä huolehtiminen sekä niihin liittyvä neuvontatoiminta. Kaivauksissa tai sukelluslöytöinä saadut rahat tutkitaan Rahakammiossa, ja sen jälkeen ne sijoitetaan joko Rahakammioon, arkeologisiin kokoelmiin tai Suomen merimuseon kokoelmiin. 1600- ja 1700-luvun löytöjä ei yleensä enää lunasteta.

Kansatieteelliset kokoelmat

Kansatieteellisten kokoelmien painopisteenä on kotimainen kansanomaisen kulttuuri. Valtaosa kansatieteellisistä kokoelmista edustaa siten suomalaista agraarikulttuuria ja sen kansanomaista esineistöä. 1990-luvulta lähtien kartuttamisessa on otettu erityisesti huomioon teollisesti tuotettu sekä muu lähimenneisyyttä edustava aineisto, jota on kartutettu muun muassa nykypäivän menetelmin. Ajallisesti kansatieteelliset kokoelmat ulottuvat 1500-luvulta nykypäivään. Lisäksi kokoelmiin kuuluu esihistoriallisia ja keskiaikaisia maalöytöjä.

Kokoelmissa jo olevia, ajallisesti kattavia esinekokonaisuuksia täydennetään ja monipuolistetaan edelleen, myös valtakunnallisen tallennustyönjaon puitteissa. Kansatieteellisten kokoelmien yhteyteen kuuluvat myös suomalais-ugrilaisiin kokoelmiin luetteloidut saamelais- ja metsäsuomalaiskokoelmat sekä Seurasaaren ulkomuseon kansatieteelliset kokoelmat. Luettelointikäytännön mukaan sekä rakennukset että niiden mukana hankittu esineistö on numeroitu ja luetteloitu Seurasaaren ulkomuseon esineluetteloon. Ulkomuseon esineluettelossa on myös rakennuksia varten hankittua, mutta niihin alun perin kuulumatonta esineistöä

Kulttuurien museon suomalais-ugrilaiset ja yleisetnografiset kokoelmat

Suomalais-ugrilaisiin kokoelmiin on kerätty esineitä vuodesta 1856 lähtien kaikilta suomalais-ugrilaisista kielistä puhuvilta kansoilta. Keski-Venäjällä ja Siperiassa esinehankinnat ovat kohdistuneet niihin alueisiin, joilta on aiemmin 1800-luvun loppupuolella saatu esineitä. Näin on kartoitettu kulttuurissa tapahtuneita muutoksia. Kenttätyötä on tehty vuodesta 1994 tiiviissä yhteistyössä Venäjän suomalais-ugrilaisilla kielialueilla toimivien museoiden ja tutkimuslaitosten kanssa. Suomalais-ugrilaisien kokoelmien aktiivinen kartuttaminen liittyy tutkimushankkeisiin. Lähtökohtana on, että suomalais-ugrilaisen kielialueen keskusmuseot huolehtivat kansallisuuksien kulttuuriperinnöstä.

Yleisetnografiset kokoelmat käsittävät ne Suomen kansallismuseon kokoelmat, jotka ovat peräisin Euroopan ulkopuolisilta alueilta. Kokoelmiin on päätytty myös eurooppalaista aineistoa, muun muassa Balkanilta ja Skandinaviasta. Nämä aineistot muodostavat Suomen laajimman etnografisen kokoelman. Kun Kumbukumbu-museon kokoelmat vuonna 2015 luovutetaan Suomen kansallismuseolle, Kulttuurien museon lisäksi vain Helinä Rautavaaran museo kartuttaa ulkoeurooppalaisia kokoelmia Suomessa.

SU3904:489, Jousiampujan rannesuoja, hantit, Objoki, Siperia. Kuva: Markku Haverinen / Museovirasto 2013

Kulttuurien museon kokoelmat valottavat suomalaisten yhteyksiä ulkomaille. Tulevaisuudessakin museon tallennusvastuuseen kuuluu suomalaisten kontakteista muuhun maailmaan kertovan aineiston kerääminen. Kulttuurien museon hallussa on vanhoja, jo ennen 1800-luvun puolta väliä saatuja harvinaisia kokoelmia Alaskasta, Siperiasta ja Etelä-Aasiasta. Näiden kartuttamista tullaan jatkamaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ensisijaisesti tutkimusprojektien yhteydessä.

Yksittäisiä esineitä ostetaan vain poikkeustapauksissa. Pääpaino on laajempien hyvin dokumentoitujen aineistokokonaisuuksien hankkimisessa. Eettisistä ja taloudellisista syistä keskitytään nykyajan esineistöön.

Suomen merimuseon kokoelmat

Suomen merimuseon kokoelmat kattavat koko Suomen alueen merellisen kulttuuriperinnön historialliselta ajalta. Meriarkeologisen tutkimustoiminnan yhteydessä nostettu esineistö on ollut merkittävä osa Merimuseon esinekokoelman kartuntaa ja tulee myös jatkossa säilymään tärkeänä painopistealueena. Muita painopistealueita ovat suomalainen ja Suomeen liittyvä kauppamerenkulku, jäänmurtajatoiminnot, luotsaus sekä muut merenkulun tukitoiminnot. Näiden lisäksi kartuttaminen kohdistuu laivan- ja veneenrakennukseen, huviveneilyyn sekä edellä olevia painopistealueita tukeviin oheistoimintoihin.

Suomen merimuseoon on luotu oma opetus- ja käyttökokoelma vuonna 2006. Kokoelmaa käytetään esimerkiksi opetustilanteissa ja näyttelyissä kosketeltavina esineinä

Suomen merimuseon tallennusvastuun ulkopuolelle jäävät laivaston ja merivartioston historia, merikalastus sekä sisävesiliikenne.

Arkeologiset kokoelmat

Arkeologisissa kokoelmissa on esineistöä koko nykyisen Suomen alueelta sekä niin sanotulta luovutetulta alueelta. Löytöjä on esihistorialliselta ja historialliselta ajalta. Kokoelmien valtaosa ajoittuu kivi-, pronssi- ja rautakaudelle. Vuodesta 2011 kokoelmiin on luetteloitu myös historiallisen ajan arkeologiset löydöt, jotka aiemmin luettelointiin Kansallismuseon historiallisiin tai kansatieteellisiin kokoelmiin. Ulkomaisen niin sanotun vertailevan arkeologisen kokoelman pääosa on Venäjältä ja hankittu Suomen autonomian aikana. Arkeologisia löytöjä on myös muista Euroopan maista sekä Egyptistä ja Palestiinasta. Ulkomaista kokoelmaa ei nykyisin kartuteta.

Arkeologiset kokoelmat karttavat pääasiassa eri toimijoiden kaivaus- ja inventointitoiminnan tuloksena, ja valinta kokoelmiin otettavista löydöistä tehdään joko tutkimuksen aikana tai viimeistään jälkityövaiheessa. Kokoelmiin otetaan yleensä kaikki esihistorialliset löydöt, sillä ko. aikakaudelta ei ole muita kuin arkeologisia tietolähteitä. Historiallisen ajan kohteista olevien löytöjen osalta suoritetaan enemmän karsintaa.

Yksityishenkilöiden kokoelmiin toimittamat löydöt muodostavat pienen osan kartunnasta. Muinaismuistolain mukaan Museovirastolle on ilmoitettava maasta löydetystä yli 100 vuotta vanhoista esineistä, joiden omistajaa ei tiedetä. Virastolla on oikeus lunastaa esineet tai siirtää lunastusoikeus muulle yleiselle museolle tai laitokselle. Mikäli esineet ovat peräisin tunnetusta ja muinaisjäännösrekisterissä olevasta muinaisjäännöksestä, ne kuuluvat korvauksetta valtiolle. Löydöt, joita ei liitetä kokoelmiin, joko poistetaan tai palautetaan löytäjälle asianosaisen toivomuksen mukaan.

Meriarkeologisten kenttätöiden yhteydessä nostettavat ja muinaismuistolain perusteella lunastettavat vedenalaislöydöt liitetään Suomen merimuseon kokoelmaan.

*Ristiretkiajan hopeakätö KM 34004:1-4
Inarin Nanguniemestä. Kuva: Markku
Haverinen / Museovirasto 2004*

KK 1107:53 Lammasta keritään Kankaanpään Leppäruhkan kylässä. Kuva: U. T. Sirelius v. 1913

3.2.3 Kuvakokoelmat

Museoviraston kuvakokoelmien kartunnan tallennusalueet kattavat maantieteellisesti koko Suomen ilman ajallisia rajoituksia. Suomen lisäksi tallennusalueisiin kuuluvat myös muut maat ja maantieteelliset alueet, koska tallennus kohdistuu myös Suomen ulkopuolisten alueiden kulttuurien kuvalliseen tallentamiseen, erityisesti silloin kun niihin liittyy jokin yhdistävä tekijä Suomeen tai suomalaiseen identiteettiin.

Temaattisesti kuvakokoelmiin tallennetaan valtakunnallisesti ja kansallisesti merkittävää kuvallista aineistoa, joka liittyy Suomen historiaan, kansatieteeseen sekä rakennushistoriaan, merihistoriaan, arkeologiaan ja niissä merkittäviin tapahtumiin, ilmiöihin, käännekohtiin ja vaikuttajiin, kansankulttuuriin sekä kulttuuriympäristöön. Suomen historiaa koskevassa aineistossa keskitytään erityisesti kulttuurihistoriaan, mutta laajasti myös muun muassa poliittiseen historiaan ja taloushistoriaan liittyvään aineistoon. Kokoelmiin talletetaan myös tutkimuksellisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittäviä muista kulttuureista ja alueista kertovia kuva-aineistoja.

Museovirastoon vuoden 2014 alusta perustetun journalistisen kuva-arkiston (JOKA) tallennus kohdistuu valtakunnallisesti merkittävien lehtien valokuva-arkistoihin, lehtikuvaajien kokoelmiin ja toimitukselliseen käyttöön tehtyihin valokuva-aineistoihin.

Kuvakokoelmien kartuttamisessa otetaan huomioon muiden museoiden kartuntapolitiikka tallennustyönjaon mukaisesti ja tallettaa materiaalia yhdessä koko museo- ja arkistolaitoksen kanssa. Museoviraston kuvakokoelmien tallennuksen tärkeimpänä painopisteenä on kansallisesti ja valtakunnallisesti merkittävän historiallisen ja kulttuurihistoriallisen kuva-aineiston tallennus. Kokonaiskuvan tallentamiseksi myös vasta- ja alakulttuurien näkökulmat otetaan huomioon. Merkittävänä tekijänä on myös tutkimuksen moninaisten tarpeiden huomioiminen. Merkitys ja merkittävyys ovat kuitenkin aikaan ja kulttuuriin sidoksissa olevia muuttuvia määreitä, mutta valtakunnallisesti merkittävän aineiston määrittelyssä voidaan käyttää muun muassa seuraavia kriteereitä:

- Aineisto ilmentää kokonaisuutena erinomaisesti Suomen historian ja täällä asuneiden tai asuvien väestöryhmien kulttuuria ja toimintaa. Merkittävyyttä lisää erityisesti poikkeusoloihin ja historiallisiin murroskausiin ja tapahtumiin liittyvä aineisto.
- Aineisto liittyy merkittävään historialliseen henkilöön, joita ovat muun muassa oman aikansa valtakunnantason poliittiset päättäjät sekä valtakunnallisesti tunnetut kulttuuri-, tiede- ja taalousvaikuttajat.
- Aineisto liittyy valtakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön ja sen ilmiöihin sekä muutoksiin.
- Aineisto ilmentää kokonaisuutena erinomaisesti Suomen sukukansojen historiaa ja kulttuuria.
- Aineisto liittyy merkittäviin suomalaisiin tutkimusmatkailijoihin tai kuvaa kokonaisuutena erinomaisesti suomalaisten kansainvälisiä suhteita ja maailmankuvaa.

Arkisto- ja tietopalveluosasto vastaa suurimmasta osasta kuvakokoelmia.

3.2.4 Kirjastokokoelmat

Museoviraston kirjasto on tieteellinen erikoiskirjasto, joten painopisteenä on tieteellistä ja museotyötä tukevan uuden tutkimuskirjallisuuden ja hakuteosten hankinta. Myös populaarimpaa tietokirjallisuutta on alettu hankkia viime vuosikymmeninä, kun viraston strategiassa on alettu painottaa kulttuuriympäristöä koskevan tiedon saatavuutta ja kulttuuriperinnön saavutettavuutta sekä tiedolla vaikuttamista. Tallennuksessa otetaan huomioon myös teosten saatavuus muista kirjastoista.

Kirjastokokoelmien painopisteenä ovat Museoviraston ja Suomen kansallismuseon toimintaa tukevat aihealueet. Kartuttamisessa otetaan huomioon myös muiden kirjastojen keskinäinen työnjako ja tallennus. Lisäksi julkaisut, joissa on käytetty Museoviraston kuvia tai muita aineistoja, tallennetaan kokoelmiin.

Museoviraston kirjaston keskeisiä tallennusalueita ovat kulttuuriympäristön suojeleminen, arkeologia, museologia, historia (erityisesti kulttuurihistoria ja Suomen paikallishistoriat), rakennushistoria, rakennussuojeleminen, konservointi ja restaurointi, kansatiede, taidehistoria, taideteollisuus ja esinehistoria, numismatiikka sekä merihistoria ja meriarkeologia.

Suomen merimuseon kirjastokokoelma on merihistorian erikoiskokoelma, jota kartutetaan tukemaan sekä museotyötä että tieteellistä merihistoriallista tutkimusta. Merimuseon kirjastoaineiston hankinnoissa painotetaan kokoelman keskeisiä aihealueita, joita ovat merenkulun historia, kaupparenkulku, veneet ja laivat, purjehdus, veneily, satamat, majakat sekä rannikko- ja saaristotutkimus.

Museoviraston kirjaston vanhojen kirjojen kokoelma Libri rari et cari (R LRC) on Museoviraston edeltäjien toimintaan liittyvä 1488–1850 painetun kirjallisuuden kokoelma. Kokoelmaan kuuluu lähes 4000 teosta, jotka ovat vanhaa hengellistä kirjallisuutta tai liittyvät Museoviraston toimialoihin: historiaan, kansatieteeseen, arkeologiaan ja taidehistoriaan. Kokoelmaa ei kartuteta enää aktiivisesti, mutta aihealueeseen sopivien lahjoitusten vastaanotto on mahdollista. Lisäksi kirjaston kokoelmiin kuuluu Rakennushallituksen historiallinen kirjasto, joka sisältää vanhoja arkkitehtuurikirjoja erityisesti Intendentinkonttorin kirjastosta. Tämä kokoelma ei kartu.

3.2.5 Muut kokoelmat

Kansatieteellinen arkisto

Kansatieteellisessä arkistossa on sekä kokoelmatyypistä että Museoviraston omien virkatehtävien hoidossa muodostunutta asiakirja-aineistoa. Kansatieteellinen arkisto muodostuu kahdesta koko-

naisuudesta, käsikirjoituksista ja kyselyaineistoista. Käsikirjoitusarkisto sisältää Museoviraston toiminnassa syntyneet kenttätyö- ym. aineistot, vuosina 1900–1945 laadittujen kyselyiden vastausaineistot, kansatieteellisiä opinnäytteitä ja henkilöarkistoja sekä työväenkulttuuria koskevat haastattelu- ja muistitietoaaineistot ja jonkin verran muita suomalais-ugrilaisia kansoja koskevia käsikirjoituksia. Kokonaisuuteen kuuluu myös muutamien Helsingin yliopiston osakuntien luovuttamia aineistoja.

Kokonaisuuteen kuuluu myös muutamien Helsingin yliopiston osakuntien luovuttamia aineistoja. Säännöllinen kansatieteellinen kyselytoiminta alkoi vuonna 1956 Kansallismuseon täyttäessä 50 vuotta. Tuolloin kyselyiden painopisteenä oli erilaisten aineellisen kansankulttuurin ilmiöiden levineisyyden kartoittaminen. Nykyisin painopisteenä on lähimenneisyyden ja nykyajan ilmiöiden dokumentointi. Viime vuosina kyselyitä on tehty museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto TAKON puitteissa. Kansanperinteen tallennusalue kattaa maantieteellisesti koko Suomen.

Rakennusosafragmenttikokoelma

Rakennusosafragmenttikokoelman tehtävänä on suomalaisen rakennuskannan materiaalien ja rakennusosien tallentaminen ja tutkimusmateriaalin kerääminen. Rakennusosafragmenttikokoelma sisältää eri korjauskohteista talteen otettuja rakennusosa- ja -materiaalinäytteitä kuten esimerkiksi tiiliä keskiajasta nykyaikaan, tapetteja ja paanuja. Rakennusosafragmentteja on koottu arvorakennuksista jo 1800-luvun lopulta lähtien muinaistieteellisen toimikunnan tutkijoiden toimesta. Tapetit ovat olleet oma tallennus- ja tutkimuskohteensa, ja niitä on kerätty varsinkin puretuista taloista. Tapettikokoelmaan kuuluu myös vanhoja mallikirjoja, jotka on sijoitettu kirjastoon.

Rakennusosafragmentti on historiallisesta ja alkuperäisestä yhteydestään irrotettu rakennusosa. Ensisijaisesti rakennusosafragmentti kuuluu historialliseen yhteyteensä, siihen rakenteelliseen ja toiminnalliseen kokonaisuuteen, johon se on tarkoitettu ja rakennettu. Kokoelmana rakennusosafragmentit kertovat rakennetun kulttuuriympäristön historiasta, käsityöperinteestä ja teollisuushistoriasta. Niissä on näkyvissä materiaaleja, työtapoja ja rakenteita, joita ei välttämättä ole säilynyt missään rakennuksessa autenttisena. Rakennusosafragmentit ovat merkittävä tutkimuslähde muun muassa rakennuskonservointiin, korjausneuvontaan, rakennusten ajoituksiin, rakennushistoriaselvityksiin ja muuhun dokumentointiin.

RHO126347:3 Magnus Schjerfbeck Langinkosken keisarillinen kalastusmaja.

3.3 Muistiorganisaatioiden tallennustyönjaot

3.3.1 Museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto TAKO

TAKO on Suomen ammatillisten museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto. TAKO on vuoden 2013 alusta alkaen ollut osa Museoviraston ja Suomen kansallismuseon toimintaa. TAKO:lla on kaksi päätavoitetta: museoiden välinen tallennustyönjako ja nykydokumentoinnin koordinointi. Kulttuurihistoriallisilla museoilla on ollut pitkään tarve kehittää kokoelmanhallintaa ja sen työnjakoa sekä koordinoita nykydokumentointia.

Suomen kansallismuseon ja siihen kuuluvien museoiden ja Museoviraston muiden kokoelmien valtakunnallinen tallennustehtävä on määritelty valtakunnallisessa tallennustyönjaossa. Se tarkistetaan vuosittain ja päivitetään tarpeen mukaan ottaen huomioon Kansallismuseon ja Museoviraston omat tarpeet sekä niiden suhteen valtakunnallisen tallennustyönjaon kokonaisuuteen.

Valtakunnallisena kulttuurihistoriallisena museona Kansallismuseo pääsääntöisesti täydentää olemassa olevia, vanhoja ja laajoja kokoelmiaan esine- tai tapauskohtaisesti sekä tallentaa määritellyin vastuin 1900-luvun osalta kansalaisten arkielämää kuvaavaa aineistoa. Lisäksi Kansallismuseon tallennustoimintaa säätelevät Museovirastolle laissa ja asetuksessa määritellyt tehtävät.

Valtakunnallisessa tallennustyönjaossa Suomen kansallismuseon painopistealueita ovat: Suomen valtiolliseen historiaan liittyvä aineisto, luovutettujen alueiden historia ja suomalainen kansallinen historia: Suomen kansankulttuuri mukaan lukien kaikki kansankerrokset ja kansallisuudet, kansan arkielämä, erityisalueina kodinsisustus ja kodintekstiilit, kodin elektroniikka, vapaa-aika, erityisesti 1900-luvulla.

Suomen kansallismuseon rahakammion tallennusvastuu kattaa Suomen historiaan liittyvät rahat ja setelit, suomalaisia ja Suomea koskevat mitalit ja kunniamerkit sekä näihin esineryhmiin läheisesti liittyvän aineiston. Se huolehtii muinaismuistolain perusteella myös rahalöydöistä.

Kulttuurien museo tulee jatkamaan suomalaisten kontakteista muuhun maailmaan kertovan aineiston keräämistä sekä kartuttamaan vanhoja ja harvinaisia kokoelmiaan Alaskasta, Siperiasta ja Etelä-Aasiasta tutkimusprojektien yhteydessä.

Suomen merimuseon tallennusvastuu kattaa ajallisesti ja alueellisesti koko Suomen merellinen kulttuuriperinnön. Kokoelmia kartutetaan lisäksi sekä meriarkeologisten tutkimusten että Museovirastolle toimitettavien irtolöytöjen tuloksena.

Museoviraston kuvakokoelmien tallennusprofiilina on valtakunnallisesti merkittävän kuva-aineiston tallentaminen. Tallennustyönjaon suhteen Museoviraston kuvakokoelmien tallennus läpäisee lähtökohtaisesti kaikki tallennustyönjaossa yhteisesti määritellyt seitsemän pääaihealuetta.

3.3.2 Muut yhteistyösopimukset ja -verkostot

Helsingin yliopiston raha- ja mitalikokoelma on 1920-luvulta lähtien ollut Rahakammion hoidossa. Kokoelma on edelleen yliopiston omistuksessa, ja Rahakammion hoitaja toimii oman virkansa ohessa yliopiston amanuenssina vastaten kokoelmasta. Kokoelman esimies on yliopiston professori.

Vuonna 1883 säädetyn asetuksen perusteella Helsingin yliopiston raha- ja mitalikokoelma (ja sittemmin Kansallismuseon rahakammio sen seuraajana) alkoi saada kokoelmaansa näytekappaleet rahapajan valmistamista rahoista ja mitaleista. Kun rahapaja 1993 yhtiöitettiin, silloinen johto katsoi näytekappaleiden toimittamisvelvollisuuden rauenneen, mutta käytännössä ne on yleensä saatu lahjana.

Suomen merimuseon valtakunnallisen tallennusvastuun käytännöistä yritysten ja valtion virastojen kanssa sovitaan tarvittaessa yhteistyösopimuksilla. Suomen merimuseo ja vuonna 2003 valtakunnalliseksi merenkulun erikoismuseoksi nimetty Merikeskus Forum Marinum ovat sopineet kokoelmien osalta työnjaosta siten, että Forum Marinum vastaa tallennuksesta Lounais-Suomen osalta. Puolustusvoimien kanssa tehdyn sopimuksen perusteella Forum Marinum vastaa laivastohistorian tallentamisesta koko Suomen alueella ja merivartioiden historian tallentamisesta vastaa Kymenlaakson museo Rajavartiolaitoksen ja Kotkan kaupungin kanssa vuonna 1999 tehdyn sopimuksen mukaisesti

Vakiintuneen käytännön mukaan Ålands sjöfartsmuseum vastaa merihistoriallisesta tallennuksesta Ahvenanmaan osalta. Saimaan alueen sisävesiliikenteen taltiointissa päävastuussa on Savonlinnan maakuntamuseo. Kansallisesti merkittäviksi arvotettujen laivojen tallennus on ratkaistu valtakunnallisella tasolla hajasijoitusperiaatteella Laivamuseotoimikunnan mietinnön (1989:65) mukaisesti.

Kirjastoilla ei ole kokoelmapoliittisesta työnjaosta lainsäädäntöön perustuvia tai muita sitovia sopimuksia. Kokoelmapoliittista yhteistyötä pyritään edistämään muun muassa Kirjastosektorin kansallisessa kokoelmapoliittisessa työryhmässä, johon on osallistuttu. Museoviraston kirjaston, Helsingin yliopiston kirjaston (nykyisin myös Kansalliskirjaston) ja Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjaston kanssa on vakiintunut käytäntö, jonka mukaan Museoviraston kirjasto kartuttaa erityisesti pohjoiseurooppalaista arkeologiaa ja aineellista kansatiedettä. Kirjastolla on Helka-kirjastojärjestelmää koskeva yhteistyösopimus Helsingin yliopiston kirjaston kanssa.

Merikeskus Vellamossa sijaitsevan Tietokeskus Vellamon toimijaosapuolia ovat Suomen merimuseo, Kymenlaakson museo, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu ja Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian Kotkan yksikkö. Näiden välistä yhteistoimintaa säätelevät sopimus, johtosääntö, työjärjestys ja vuosittain vahvistettavat toimintasuunnitelmat.

Kuvakokoelmiin ei tallenneta aineistoa, joiden säilymisestä on säädetty ”Laissa kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä” ([28.12.2007/1433](#)). Siten kuvakokoelmat ei kartuta esimerkiksi laissa mainittuja uusia painotuotteita ja pienpainatteita, joita ovat esimerkiksi mainokset ja hinnastot. Niiden tallentaminen on Kansalliskirjaston vastuulla ja vastaavasti elokuvien, televisio- ja radio-ohjelmien tallentaminen on kyseisen lain perusteella Kansallisen audiovisuaalisen instituutin vastuulla. Museoviraston kuvakokoelmien yhteistyötä Suomen valokuvataiteen museon kanssa määrittää 15.10.1996 allekirjoitettu erikoismuseosopimus, johon on kirjattu keskinäinen tallennustyönjako yleisellä tasolla.

Arkistolain ([23.9.1994/831](#)) mukaisesti valtion virastojen, laitosten, tuomioistuimien ja muiden valtion viranomaisten sekä kunnallisten viranomaisten ja toimielimien, valtion ja kuntien liikelaitosten sekä muiden laissa ja asetuksissa määriteltyjen toimijoiden pysyvästi säilytettävien kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien asiakirjojen säilyminen ja käytettävyys on arkistolaitoksen vastuulla. Näihin asiakirjoihin kuuluvat myös kyseisten toimijoiden itsensä toimesta ja omiin arkistoihinsa tallennetut valokuvat. Tämän tyyppisen aineiston osalta selvitetään aina tarjottaessa sen tallennusvastuu, ja Kansallisarkiston vastuulle kuuluvaa aineistoa ei kartuteta Museovirastoon.

Arkeologian osalta on löytöjen tallentamisesta kokoelmiin tehty joitain erillissopimuksia. Turun yliopiston arkeologian oppiaine saa tallentaa omien kenttätutkimustensa löydöt kokoelmaansa. Turun kaupunkiarkeologisten kaivausten löydöt luetteloidaan Turun museokeskuksen kokoelmiin silloin, kun tutkimus on Turun museokeskuksen suorittama.

3.4 Hankintaprosessi

3.4.1 Hankintapäätökset ja -käytännöt

Museovirasto voi ottaa vastaan lahjoituksia ja testamentteja sekä ostaa ja lunastaa objekteja. Tässä otetaan huomioon samat kriteerit kuin muussa kartuttamisessa. Lahjoitus- ja testamenttivarojen vastaanottamisessa noudatetaan soveltuvin osin lahjoitus- ja testamenttivarojen vastaanottamista ja käytäntöä valtion virastoissa ja laitoksissa koskevia valtioneuvoston yleismääräyksiä (VNP 35/74).

Museoviraston työjärjestyksen mukaan Suomen kansallismuseon johtajat ratkaisevat asiat, jotka koskevat Kansallismuseon kokoelmien kartuttamista, lainaamista ja tallettamista, paitsi jos kyseessä on periaatteellisesti tai taloudellisesti merkittävä asia, jolloin ratkaisuvallta kuuluu ylijohtajalle. Arkisto- ja tietopalveluosaston osalta yli-intendentit ratkaisevat asiat, jotka koskevat kokoelmien kartuttamista, lainaamista ja tallettamista, paitsi jos kyseessä on periaatteellisesti tai taloudellisesti merkittävä asia, jolloin ratkaisuvallta kuuluu osastonjohtajalle. Jokaisesta hankinnasta kokoelmiin tehdään kirjallinen lahjoitus-, osto- tai muu sopimus. Kokoelmasta vastaava henkilö valmistelee tarvittaessa kirjallisen hankintaesityksen ja esittelee sen ratkaisijalle.

Kartuttamisen käytäntöä koskevat yhteiset linjaukset

- Kaikki hankintaa koskevat toimenpiteet dokumentoidaan ja lahjoituksia sekä mahdollisia talletuksia koskevista toimenpiteistä tehdään kirjallinen dokumentti.
- Kokoelmiin ei hankita (lahjoituksin tai ostoin) objektia, jonka omistusoikeus on epäselvä.
- Omalta henkilökunnalta ei osteta objekteja kokoelmiin kuin perustelluissa, objektin kulttuurihistorialliseen arvoon liittyvissä poikkeustapauksissa.
- Lahjoituksin tai ostoin hankittua objektia ei palauteta lahjoittajalle tai myyjälle.
- Lahjoituksia vastaanottaessa ei tule suostua kohtuuttomiin ja vaikeasti toteutettaviin esimerkiksi näytteillä pitoa koskeviin ehtoihin.
- Museovirasto ei pääsääntöisesti ota vastaan talletuksia, paitsi jos objektilla on huomattava kulttuurihistoriallinen arvo.
- Ostoa, lunastusta ja lahjoituksen vastaanottamista koskevista valtuuksista määrätään Museoviraston työjärjestyksessä ja talousohjeessa.
- Sponsorirahoitusta voidaan harkita hankinnoissa tapauskohtaisesti.

Kirjastossa hankintapäätöksen voi tehdä hankinnoista vastaava tietoasiantuntija tai kirjastonjohtaja. Hankinnat kirjautuvat tilauksina, vaihtoina tai lahjoituksina ao. rekistereihin.

Kuningatar Kristiinan harvinainen kultamitali Antellin kokoelmasta. Kuva: Outi Järvinen Suomen kansallismuseo.

3.4.2 Luovutussopimus ja -ehdot

Kaikista hankinnoista tehdään kirjallinen luovutussopimus, hankintasopimus tai lahjakirja, joissa määritellään aineistoihin ja niihin liittyvien tietojen oikeudet ja velvollisuudet mahdollisimman kattavasti. Lähtökohtaisesti Museovirasto pyrkii saamaan kokoelmiin otettavaan aineistoon täydet käyttöoikeudet, joihin sisältyy oikeus jäljenteiden ja kuviin liittyvien tietojen toimittamiseen myös muille Museoviraston kulloinkin voimassa olevien käyttöehtojen ja hinnastojen mukaisesti.

Oman henkilökunnan virkatyönään tekemästä kuva-aineistosta ei tarvita erillistä sopimusta, ellei kuvaukseen tai kuviin liity erikoisehtoja.

Hankinnan perusteet kirjataan kokoelmahallintajärjestelmään hankintaerätietoihin tai yksittäisen objektin kohdalla sen hankintatietoihin. Hankintapäätös tallennetaan digitaalisena kokoelmahankintajärjestelmään sekä alkuperäiskappaleena kokoelman verifikaatteihin.

Kirjastossa vain merkittävistä lahjoituksista laaditaan lahjakirja tai -todistus, ja oikeuksiin sisällytetään myös mahdollisuus kokoelmista poistamiseen.

3.4.3 Määrärahat, rahastot ja säätiöt

Museovirastolla on testamenttilahjoituksiin perustuvia rahastoja, joiden tuottoa voidaan rahastojen sääntöjen mukaan käyttää kokoelmien kartuttamiseen. Näitä ovat Antellin kokoelmien kartuttamiseen tarkoitetut rahavarat, Eric Idestamin rahasto ja Eugenie ja Albert Enckellin rahasto. Hedda Nordenskiöldin rahavarat ja Lamminahon rahasto ja niiden tuotto on testamentattu Alikartanon kartanomuseon hoitoon ja kehittämiseen ja vastaavasti Lamminahon talon hoitoon. Vera Saarelan säätiö on perustettu hoitamaan ja kartuttamaan Suomen kansallismuseoon lahjoitettua venäläisen posliinin kokoelmaa Collection Vera Saarela.

3.4.4 Ostot ja lunastukset

Ostolla tarkoitetaan sitä, että Museovirasto omasta aloitteestaan tai tehdyn tarjouksen perusteella tekee hankinnan yksityiseltä henkilöltä tai kaupalliselta yritykseltä. Henkilökunnalta tai heidän omaisiltaan ei saa ostaa objekteja muuten kuin poikkeustapauksissa erityisen perustelluista syistä. Perustelut on kirjattava ja säilytettävä hankinta-asiakirjojen yhteydessä.

Ostoista päättää työjärjestyksen mukainen vastuuhenkilö esittelyn perusteella, käytettävissä olevien hankintamäärärahojen puitteissa. Rahastojen ja Vera Saarelan säätiön hankinnoista päättävät asianomaiset johtokunnat. Antellin kokoelmien hankinnoista päättää Museoviraston johtoryhmä Antellin kokoelmien ja rahavarojen lautakunnan esityksestä. Ostopäätöksen yhteydessä punnitaan myös konservointitarve.

Museovirastolla on oikeus lunastaa Kulttuuriesineiden maastavientilain (115/1999) mukaisesti esine tai esineet, joiden maastavientihakemus on hylätty ja esineen omistaja vaatii lunastamista.

Maalöydön lunastuksessa on kyse korvauksen maksamisesta löytäjälle muinaismuistolain perusteella (2 luku 16–17§, 19§, 3 luku 20§). Koska löytäjä ei tällaisessa tapauksessa voi kieltäytyä lunastuksesta, on Museovirastolla vastuu kohtuullisen lunastussumman määrittämisestä. Lunastussumman päättämisessä otetaan huomioon esineen laatu ja informaatioarvo. Museovirasto voi myös maksaa löytäjälle erityisen löytöpalkkion harkinnan mukaan.

Muinaismuistolain nojalla lunastetut esihistorialliset esineet liitetään arkeologisiin kokoelmiin. Historiallisen ajan esineiden luetteloinnista joko arkeologian, kansatieteen, historian tai rahakammion kokoelmaan sovitaan tapauskohtaisesti. Vedenalaislöydöt luetteloidaan Suomen merimuseon kokoelmaan.

Kirjastokokoelmat karttuvat ostoina, jatkotilauksina, julkaisuvaihtoina, lahjoituksina ja elektronisten aineiston käyttöä koskevien lisenssisopimusten kautta. Ostoina hankitaan vain noin kolmasosa kirjoista ja noin puolet kausijulkaisuista. Monografiահankinnat tehdään joko Museoviraston tai muiden asiantuntijoiden ehdotuksesta tai alan uutuuskirjallisuutta seuraamalla. Kirja- ja lehtitilaukset tehdään kilpailutettujen välittäjien kautta. Elektronisten aineistojen hankinta tehdään lisenssisopimusten avulla.

3.4.5 Lahjoitukset ja vaihto

Lahjoituksesta tehdään aina kirjallinen asiakirja, lahjoitussopimus, josta käy ilmi lahjoitusaika, lahjoittaja sekä vastaanottaja allekirjoituksineen. Lahjoittajan valtuudet esimerkiksi kuolinpesän yhteydessä on tarkistettava. Lahjoitusta vastaanotettaessa on tuotava esiin se, että Museovirasto ei palauta lahjoituksena vastaanottamaansa aineistoa. Museovirastolle testamentattua omaisuutta vastaanotettaessa harkitaan, onko testamentin tekijän tahto toteutettavissa Museovirastossa. Testamentin voi jättää kokonaan tai osittain vastaanottamatta. Vastaanotetun testamentin ehdot tulee kaikin mahdollisin keinoin täyttää.

Lahjoitusten ja testamenttien vastaanottamisessa noudatetaan soveltuvin osin valtioneuvoston yleismääräystä (VNp 35/74). Lahjoituksia ja testamentteja vastaanotettaessa on huomioitava, että niihin mahdollisesti sisältyvät ehdot ovat toteutettavissa. Tämän vuoksi niistä pyritään sopimaan etukäteen.

Valtion oikeutta perillisittä kuolleen henkilön jäämistöön valvoo Valtiokonttori ([Laki perintökaaren voimaannpanosta 6 §](#)). Kun henkilö kuolee ilman perillisiä, eikä hän ole tehnyt testamenttia, hänen omaisuutensa menee valtiolle. Kuolinpesän omaisuutta pysytetään valtion omistuksessa, jos pysyttämiseen on erityistä syytä. Museoviraston kokoelmia kartutetaan tilanteen mukaan myös tätä kautta.

Mikäli muinaisesineen löytäjä haluaa luovuttaa esineen korvauksetta arkeologisiin kokoelmiin, hän valitsee lahjoituksen vaihtoehdoksi täyttäessään löytötietoja kysymyslehteen. Tässä tapauksessa erillistä sopimusta ei tehdä. Lahjoittajalle lähetetään esineestä kunniakirja.

Suomen kansallismuseo on aikaisemmin harjoittanut satunnaisesti esinevaihtoa pääasiassa ulkomaisten museoiden kanssa, mutta nykyään sitä ei enää tehdä.

Kirjaston kokoelmat karttuvat osittain Museoviraston ja Suomen muinaismuistoyhdistyksen julkaisujen kotimaisen ja ulkomaisen julkaisuvaihdon avulla. Kirjaston kannalta julkaisuvaihto on merkityksellistä. Myös Suomen merimuseolla on omia julkaisuvaihtosuhteita. Lahjoituksina saadaan muun muassa kotimaisia uutuusjulkaisuja, joissa on käytetty Museoviraston kuvakokoelmien kuvia tai Museoviraston arkistoaineistoa. Muiden lahjoitusten osalta harkitaan tarkasti niiden soveltuvuus Museoviraston kirjaston kokoelmaprofiiliin. Lahjoitukset kirjataan lahjoituslistaan ja laajemmista lahjoituksista tehdään lahjoitustodistukset. Kirjastokokoelmiin ei vastaanoteta erillisinä kokoelmina säilytettäviä kirjakokoelmia kuin poikkeustapauksissa.

3.4.6 Talletukset

Talletuksessa (deponoinnissa) museo ottaa hallintaansa objekteja, joiden omistusoikeus jää tallettajalle. Talletuksesta tehdään talletussopimus, jossa määritellään tarkemmin, minkälainen käyttö- tai hallintaoikeus siirtyy. Talletukseen sisältyy yleensä objektien käyttöoikeuden ja yleisen määräsvallan siirtyminen, muun muassa oikeus pitää objekteja näytteillä, lainata niitä ja käyttää niitä tutkimustoiminnassa museon toimintalinjojen mukaisesti.

Museoviraston kokoelmiin ei pääsääntöisesti oteta enää objekteja talletuksina muuten kuin erityisen painavista syistä. Mahdolliset näyttely- ja tutkimustarpeet hoidetaan pitkäaikaisina lainoina.

3.4.7 Kaivaukset ja muut kenttätyöt

Arkeologiset kenttätyöt käsittävät kaivauksia, esitutkimuksia, valvontoja ja inventointeja sekä maalla että veden alla. Arkeologisia kenttätöitä ohjaavat muinaismuistolaki ja arkeologisten kenttätöiden laatuohjeet. Kenttätöitä tekevät Museovirasto, maakuntamuseot, yliopistot ja yksityiset toimijat. Kenttätöitä tehdään sekä maankäyttöhankkeiden yhteydessä että tutkimusintressistä. Kenttätöissä talletetaan vuosittain suuri määrä arkeologisia löytöjä, jotka toimitetaan luetteloituina, konservoituina ja numeroituina Kansallismuseon arkeologisiin kokoelmiin. Kenttätöissä otetut dokumentointivalokuvat liitetään arkeologian kuvakokoelmaan.

Meriarkeologinen esineistö tulee kokoelmiin Museoviraston omien tai muiden luvan saaneiden toimijoiden kenttätöiden kautta. Kenttätöistä vastaavat tutkijat tekevät päätöksen kokoelmiin otettavasta esineistöstä yhteistyössä Suomen merimuseon kanssa.

Kulttuurien museon kokoelmat karttavat kenttätyömatkojen tuloksena joko ulkopuolisten tutkijoiden tai oman henkilökunnan toimesta. Hankinnat ovat yleensä uusien tai nykyään käytössä olevien esineiden ostoja. Hankinnat ovat osa dokumentointi- ja tutkimustoimintaa kentällä.

Suomen kansallismuseon ja Museoviraston kuvakokoelmien tallennustoiminnassa merkittävä asema on nykydokumentoinnilla, jossa aineiston hankinta suureksi osaksi tapahtuu kenttätöinä. Osa näistä nykydokumentoinneista sisältyy TAKO:n poolien hankkeisiin.

Museoviraston virkatehtäviin kuuluu rakennusten restaurointien ohjaus- ja valvontatyötä ja maankäytön valvontaa. Rakennusosafragmenttikokoelma ja Kulttuuriympäristön kuvakokoelma karttavat tämän työn ohessa.

RHO125832:4 Kerrostaloja Maunulan Haavikonpolun varrella. Kuva: Timo-Pekka Heima.

4 Kokoelmien hallinta

4.1 Luettelointi

Museo 2015 -hankkeen luettelointityöryhmän mukaan luetteloinnilla tarkoitetaan museoiden kokoelmissa olevien objektien tietojen tallentamista. Luetteloinnissa kirjataan kaikki objektin tiedot tai viitteet näihin tietoihin sovittujen sääntöjen mukaisesti. Luetteloinnissa objektit erotetaan muista samankaltaisista ja tehdään tunnistettaviksi.

Luetteloinnissa kirjataan tietoja muun muassa objektin ulkoasusta, historiasta, valmistuksesta, käytöstä, hankinnasta, merkityksestä, asioista, jota objekti edustaa tai joihin objekti liittyy. Luettelointitietoihin kuuluvat myös objektin hallinnolliset tiedot sekä objektin museoelämään liittyvät tiedot ja toimenpiteet. Luettelointiin kuuluu myös objektista otettujen digitaalisten kuvien ja kuvatietojen liittäminen objektin yhteyteen. Objektin tiedot kootaan vastaanottotiedoista, tarkastelemalla itse objektia sekä selvittämällä tietoja eri lähteistä.

Luetteloinnin tuloksena syntyy yksittäisistä objekteista ja suuremmista kokonaisuuksista systemaattista tietoa, joka on haettavissa, siirrettävissä ja käytettävissä. Luettelointi on museon perustehtävä. Luettelointi on tapa säilyttää kulttuuriperintöä ja mahdollistaa sen löydettävyys ja saataavuus.

Kokoelmien luettelointia ohjaavat Museoviraston käytännöt. Lisäksi noudatetaan Museo 2015 -hankkeessa laadittua, järjestelmäriippumatonta ja SPECTRUM-standardiin perustuvaa Museoiden luettelointiohjetta.

Kaikki uushankinnat luetteloidaan. Luettelointi tehdään esine-, rakennusfragmentti-, arkeologisten ja kuvakokoelmien osalta Musketti-järjestelmään. Kokoelmien luettelointia voidaan tehdä hierarkkisesti esimerkiksi valokuvien ja suurten aineistokokonaisuuksien osalta, muutoin pyritään objekti-kohtaiseen luettelointiin.

Jokaisesta kokoelmiin liitettävästä objektista otetaan tarvittava määrä kuvia tai ne skannataan. Perusnäyttelyssä tai vaihtuvissa näyttelyissä olevat sekä lainattavat objektit valokuvataan jos niistä ei ole aiempaa kuvaa. Konservointitoimenpiteet dokumentoidaan kuvaamalla objektit ennen ja jälkeen konservoinnin. Kuvaus liittyy myös lainattavien objektien kuntoraportointiin. Arkeologisista esineistä otetaan tarvittaessa röntgenkuvat ennen konservointia.

Arkeologisille kokoelmille varataan päänumerot Muinaiskalupäiväkirjasta, josta on olemassa myös sähköinen versio Kulttuuriympäristön rekisteriportaalissa. Arkeologiset kuvat luetteloidaan kokoelmahallintajärjestelmässä Arkeologian kuvakokoelmaan. Arkeologisissa kenttätöissä saadut löydöt luetteloidaan ja numeroidaan jälkitöiden yhteydessä. Luettelointia ohjaavat arkeologisten kenttätöiden laatuohjeet sekä aineistokohtaiset ohjeet.

Luetteloinnissa käytetään tiedon organisoinnin ja kuvailun järjestelminä asiasanastoja, luokitusjärjestelmiä ja ontologioita. Esine- ja kuvakokoelmien luetteloinnissa käytetään Museoalan asiasanastoa (MASA) sekä yleistä suomalaista asiasanastoa (YSA). Journalistisen kuva-arkiston aineiston asiasanoituksessa käytetään myös IPTC-aihesanastoa. Vapaita asiasanoja käytetään vain poikkeustapauksissa. Luetteloinnin yhteydessä voidaan käyttää Kulttuuriaineiston luokitusjärjestelmää (Kulttuuri ja englanniksi Outline of cultural materials, OCM) ja muita luokituksia, esimerkiksi Classification of Individual Consumption according to Purpose -järjestelmää (COICOP) tai Iconclass-järjestelmää. Käytettäväksi suositellut asiasanastot ja luokitusjärjestelmät on määritelty Museo 2015 -hankkeessa. Uuden kokoelmahallintajärjestelmän myötä asiasanastot korvataan vastaavilla ontologioilla. Kokoelmahallinnassa käytettävät standardit on määritelty Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeessa.

Luetteloinnin apuna voidaan käyttää joukkoistamista, jolloin valitut objektit perusluetteloidaan, jonka jälkeen ne avataan verkossa esimerkiksi Finna- tai www.kuvakokoelmat.fi -palvelussa. Joukkoistamalla on mahdollista saada laajemmin tietoja objekteista, jotka ovat riittävän tuttuja, mutta samalla kiinnostavia. Joukkoistamalla voidaan saada yksittäisten tietojen lisäksi objekteihin liittyviä tarinoita ja muistoja talteen. Joukkoistaminen vaatii hyvää kohdistettua tiedottamista ja saadun palautteen systemaattista läpikäymistä ja tallentamista. Oikeaksi varmistetut tiedot viedään kokoelmahallintajärjestelmään.

Kirjaston aineisto luetteloidaan Helka-, Melinda-, Kaakkuri- ja Arto-tietokantoihin sekä Museoviraston lehtiportaaliin, e-kirjaportaaliin tai muut e-aineistot kirjaston verkkosivuille. Kirjojen luettelointitietueita voidaan kopioida pohjaksi ulkomaisista kirjastotietokannoista. Tietueet rikastetaan muun muassa suomenkielisellä asiansanoituksella tai kuvailua täydentämällä. Tarkistuksia tehdään myös kansainvälisestä ISSN-rekisteristä. Luetteloviitteet voidaan saattaa tarvittaessa vaihtomuotoon ja avata avoimeksi metadataksi esimerkiksi Finnassa. Kirjastokokoelmat luetteloidaan kansainvälisellä Marc21-formaatilla. Asiansanoista käytetään yleistä suomalaista asiansanoitusta, museoalan asiansanoitusta ja tarvittaessa muita erikoisalojen asiansanoitusta. Ontologiat eivät ole toistaiseksi käytössä kirjastojärjestelmässä. Lisäksi käytetään kokoelmakarttaluokitusta ja kirjat luokitetaan kirjaston oman aiheenmukaisen hyllyluokitusjärjestelmän mukaan. Kirjastokokoelmat luetteloidaan kansainvälisten ISBD-luettelointisääntöjen mukaan. Ne tulevat muuttumaan RDA-luettelointisääntöiksi.

SMK91080:1 Lapsia Hylkysaaren luotsiaseman rannassa 1930-luvulla.

4.2 Digitointi

Digitoinnilla tarkoitetaan fyysisen esineen tai analogisessa muodossa olevan aineiston muuntamista digitaaliseen muotoon. Digitoinnilla edistetään kulttuuriperinnön käyttöä ja säilyttämistä. Digitoinnin tarkoituksena on tallentaa alkuperäisen aineiston sisältämä informaatio sähköisessä muodossa vastaamaan mahdollisimman tarkasti alkuperäisaineistoa niin, että alkuperäisen aineiston ja digitaalisen tallenteen välillä säilyy laadullinen ja sisällöllinen eheys.

Digitaalinen tallenne ei korvaa alkuperäistä aineistoa, pelastusdigitointia lukuun ottamatta. Digitointi suunnitellaan niin, että digitoinnista ei aiheudu vahinkoa alkuperäiselle aineistolle. Tämä otetaan erityisesti huomioon alkuperäisen aineiston käsittelyssä ja puhdistuksessa sekä digitointilaitteistoja ja -menetelmiä valittaessa. Digitoinnin jälkeen alkuperäisen aineiston ja digitaalisen tallenteen säilyminen ja suojaus on turvattava.

Esineiden ja taideteosten valokuvaaminen tai skannaaminen luetteloinnin ja muun käsittelyn yhteydessä on olennainen osa museotyötä. Esinekuvia digitoidaan tapauskohtaisesti vanhasta kuva-aineistosta, joka käsittää laaka- ja kinodioja, mustavalkoisia valokuvia ja esinepiirroksia. Digitoitu kuva-aineisto liitetään esineen luettelotietojen yhteyteen kokoelmahallintajärjestelmään. Tavoitteena on, että kaikki kokoelmiin kuuluvat esineet on valokuvattu.

Vanhat kokoelmaluettelot ovat eri menetelmin tehtyjä manuaalisia luetteloita, jotka on jatkossakin säilytettävä pysyvästi. Alkuperäisaineiston säilymisen varmistamiseksi niiden tallentaminen on priorisoitu osana Museoviraston digitointistrategiaa. Vanhempia kokoelmien osia koskevien tietojen digitointi etenee sekä temaattisesti että takautuvasti. Takautuvaa digitointia ja luettelointia tehdään pääasiassa erillisrahoitteisten projektien yhteydessä ja myös virkatyönä.

Alkujaan digitaalisten aineistojen säilytyksessä on huomioitava tallenteen ja sen sisältämien metatietojen eheyden ja ymmärrettävyyden säilymisen turvaaminen. Tallenteiden tiedostomuodoissa on huomioitava Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeessa määritellyt säilytys- ja siirtokelpoisten tiedostomuotojen vaatimukset. Tallenteeseen sisältyvien teknisten metatietojen osalta on noudatettava Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeen aineistokohtaisia määräyksiä.

Museo 2015 -hankkeessa laaditussa digitointiprojekteille suunnatussa ohjeessa käsitellään digitointia. Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeessa on määritetty digitaaliseen pitkäaikaissäilytykseen soveltuvat tiedostomuodot ja digitaalisessa pitkäaikaissäilytyksessä tarvittavat metatiedot.

4.3 Kokoelmahallintajärjestelmät

Esine- ja kuvakokoelmien kokoelmahallintajärjestelmänä käytetään Musketti-järjestelmää. Musketti on kehitetty Museovirastossa museoiden kokoelmienhallintaa varten. Sovellus mahdollistaa erityyppisiä objekteja koskevien tietojen tallennuksen standardoidusti. Musketin rakenne ja tietosisältö on laadittu museoiden kansainvälisten tietosisältöstandardien perusteella.

Museotietojärjestelmää on laajennettu kattamaan myös konservointi. Tämän sovelluksen avulla myös konservointitoimenpiteet dokumentoidaan ja tallennetaan digitaaliseen muotoon. Musketti-tietokannasta, sen toiminnasta, tietojen säilymisestä ja varmuuskopioinnista vastaa Museovirasto. Musketin käytön tueksi on tehty käyttöohjeet.

Arkeologisissa kokoelmissa käytössä on Musketti, Muinaiskalupäiväkirja ja Paikkakirja, joka on yksikön sisäinen kokoelmanhallintatyökalu. Muskettiin luetteloidaan takautuvasti esineet, jotka lainataan näyttelyihin, toimitetaan konservointiin tai sijaitsevat Museoviraston muussa toimipisteessä.

Kirjastojärjestelminä ovat Voyager- ja Aleph -kirjastojärjestelmät. Kirjastojärjestelmiä käytetään osotilausten hallintaan, jatkuvien julkaisujen saapumisvalvontaan, luettelointiin ja lainaukseen sekä

kokoelmaa koskevien raporttien ottoon. Lehtiportaali toimii Serials Solutions -järjestelmällä. E-kirjoja hallinnoidaan EBookLibrary-portaalilla. Kansalliskirjaston johdolla ollaan valitsemassa uutta kansallista kirjastojärjestelmää.

Rakennusosafragmenttikokoelma on luetteloitu suurelta osin Muskettiin. Tapettikokoelma on osin Tapettitietokannassa. Tapettikokoelma yhdistetään tulevaisuudessa rakennusosafragmenttikokoelmaan ja tapettitietokanta siirretään kokoelmanhallintajärjestelmään.

Osana Museo 2015 -hanketta valitaan ja otetaan käyttöön uusi kokoelmahallintajärjestelmä. Tämä järjestelmä tulee korvaamaan Musketti-järjestelmän, kun se on testattu ja valmis otettavaksi käyttöön.

4.4 Kokoelmien dokumentointi ja inventointi

Arkeologisia kokoelmia inventoidaan systemaattisesti. Inventoinnin yhteydessä päivitetään Paikka-kirjan tietoja muun muassa puuttuvien, muualla sijaitsevien sekä esineiden konservointitarpeen osalta. Muualla sijaitsevien esineiden sijaintitiedot syötetään myös Muskettiin.

Kirjastossa sijaintitiedot tallennetaan kokoelmakohtaisiin varasto- ja nidekohtaisiin nidetietueisiin. Lainat rekisteröityvät kokoelmatietokantaan lainausjärjestelmästä. Kokoelmien inventointia pystytään tekemään vain poikkeustapauksissa, koska sitä ei ole työtehtävissä priorisoitu. RFID-tekniikka antaa siihen tosin entistä helpomman mahdollisuuden.

Muiden kokoelmien osalta inventointia tehdään kokoelmia siirrettäessä, digitoitaessa, tutkittaessa ja näyttelyjä valmistettaessa.

4.5 Arvoluokitus

Esinekokoelmien osalta ei ole toteutettu erillistä arvoluokitusta johtuen kokoelmien iästä, laajuudesta ja luonteesta. Tämä on myös käytännöllinen valinta. Kokoelmien kartuttamiseen, käsittelyyn ja hoitoon kuuluu luonnostaan lajittelua, priorisointeja ja menettelytapojen tai hoitotoimenpiteiden valintoja.

Kuvakokoelmien arvoluokitus on kokeiluasteella ja sitä voidaan käyttää esimerkiksi digitointijärjestystä määritettäessä. Arvoluokituksessa on käytössä 5 luokkaa, joista arvokkaimmaksi luokiteltu 1. luokka jakaantuu 3 osaan aineistoon liittyvien oikeuksien ja julkisuuden perusteella. Luokka 5 mahdollistaa tarkoin ehdoin määritellyt poistot.

Kirjaston aiheluokkia on alettu arvioida ja kuvailla kirjastojen kansallisessa kokoelmakarttahankkeessa v. 2009–2011. Kokoelmakarttahankkeessa on käyty kokoelmia läpi tilastollisin analyysin ja silmä määrällisellä hyllytarkastelulla, joko otannalla tai kirja kirjalta. Osalle kokoelmista on annettu kuvailutilannetta koskeva arvio ja tavoitetaso.

4.6 Poistot

Poistomenettelystä on määrätty jo ICOMin museotyön eettisissä säännöissä. Objektin poistaminen kokoelmista on äärimmäinen toimenpide, joka saattaa vaikuttaa luottamukseen museota kohtaan. ICOMin sääntöjen mukaan poistettavaa objekta on aina ensin tarjottava muille museoille. Mikäli objekti myydään, tulot on käytettävä asianomaisten kokoelmien hyväksi. Vaikka myynti olisikin mahdollista eettisen koodiston mukaan, sitä ei yleisessä museokäytännössä pidetä hyväksyttävänä, sillä se heikentäisi olennaisesti luottamusta museoon ja mahdollisuuksia lahjoitusten saamiseen. Poistoja tekevän museon on käytävä aiheesta jatkuvaa dialogia yleisön kanssa, ja tehtävä

toimintansa perustelut ymmärrettäviksi. Sen sijaan, että kokoelmia karsittaisiin, on aktiivisesti selvitettävä mahdollisuuksia tallettaa tai lainata objekteja pitkäaikaisesti muihin museoihin näyttely- ja tutkimuskäyttöä varten. Kokoelmista tehdään poistoja vain poikkeustapauksissa, ja kokoelmaan kirjattujen aineistojen poistoissa noudatetaan suurta harkintaa.

Poistojen tarve pyritään estämään hankinnan yhteydessä ennakkoseulontana. Hankinta-asiakirjoihin kirjataan seulontaa koskevat menettelytavat. Vastaanottosopimuksen mukaisesti aineistot, joita ei ole tarkoituksenmukaista säilyttää pysyvästi kokoelmissa, voidaan palauttaa edelliselle omistajalle tai hävittää tai siirtää toiselle museolle/arkistolle. Jos Museovirasto on lahjoituksen yhteydessä sitoutunut säilyttämään aineiston pysyvästi ja poistomenettelystä ei ole sovittu aineiston vastaanoton yhteydessä, ovat poistot mahdollisia vain poikkeustapauksissa.

Poistoja ja niiden perusteita mietittäessä on selvitettävä:

- Miksi objekti poistetaan, mikä on poistosta saatava hyöty kokoelmien kannalta?
- Mitkä sopimukset, lait ja muut velvoitteet vaikuttavat poistoon?
- Mikä on objektin mahdollinen merkitys tulevaisuudessa?
- Ovatko poistoon ja sen dokumentointiin käytettävä aika ja resurssit järkevässä suhteessa poistosta saatavaan hyötyyn?

Tuhoutumisvaarassa olevat aineistot voidaan pelastusdigitoinnin, luetteloinnin ja dokumentoinnin jälkeen poistaa kokoelmista hävittämällä, mikäli niiden säilyttäminen aiheuttaa vaaran muiden aineistojen säilyvyydelle. Hävittäminen on suoritettava tietosuoja huomioiden. Hävittäminen kirjataan niin, että objektikohtaisesti merkitään mitä on hävitetty, mihin hävittämispäätöksiin hävittäminen perustuu sekä milloin, miten ja kuka on hävittämisen toimeenpannut. Poistoesitykset valmistelee ja päätöksen tekee työjärjestyksen mukainen vastuuhenkilö.

Kirjaston kokoelmien hallintaan kuuluu jatkuva poistaminen. Resurssit eivät kuitenkaan ole riittäneet säännöllisiin poistoihin, vaan niitä on tehty aika ajoin. Poistot auttavat ajankohtaisen ydinkoelman muodostamisessa, mutta erikoiskirjastoilla on myös tarve säilyttää omien erikoisalojensa vanhaakin kirjallisuutta. Poistot ovat usein käytännössä siirtoja kansalliseen Varastokirjastoon Kuopioon.

5 Kokoelmien hoito

5.1 Konservointi

Museoviraston konservointitoiminnan tavoitteena on varmistaa kokoelmien säilyminen ennalta ehkäisevien toimenpiteiden avulla. Ennalta ehkäisevän konservointityön ohella huolehditaan kokoelmien konservoinnista sekä toimitaan valtakunnallisena arkeologisen materiaalin konservointikeskuksena. Koko henkilökunta noudattaa ennaltaehkäisevän konservoinnin periaatteita. Konservointikohteita valittaessa priorisoidaan tuhoutumisvaarassa olevat objektit. Tämän lisäksi konservoidaan näyttelyihin valitut tai lainattavat aineistot sekä tutkimushankkeiden yhteydessä esille otetut objektit. Konservoinnin asiantuntemus huomioidaan myös kokoelmien hankintapäätöksissä ja kokoelmien käytön yhteydessä.

Lainattavista ja mahdollisuuksien mukaan kaikista kokoelmiin liitettävistä objekteista tehdään kuntokartoitus. Tavoitteena on myös, että kokoelmien inventointien yhteydessä laaditaan konservointisuunnitelma.

Suomen merimuseolla on valtakunnallinen vastuu vettyneen materiaalin ja kokoelmiin kuuluvien museaalusten konservoinnista ja kunnostuksesta sekä menetelmien kehittämisestä. Suomen merimuseon kokoelmiin kuuluu kaksi kelluvaa museolaivaa, sekä pienempiä, käyttökuntoisia veneitä,

jotka on jo meriturvallisuuden takia pidettävä kunnossa. Laivojen ja veneiden ylläpito vaatii jatkuvaa huoltoa.

Arkeologisiin kokoelmiin liitettävien esinelöytöjen tulee olla puhdistettuja, konservoituja ja numeroituja. Aktiiviset konservointitoimenpiteet kohdistuvat arkeologisten kokoelmien orgaanista materiaalia ja metallilöytöjä käsittävään osuuteen. Irtolöytöinä museoon toimitettu konservointia vaativa esineistö pyritään konservoimaan mahdollisuuksien mukaan. Konservointia priorisoidaan esineen tai löydön sisältämä informaatioarvo ja konteksti huomioiden.

Kokoelmissa entuudestaan oleva, huonokuntoinen, tutkimuksellisesti tärkeä ja näyttelytoiminnassa arvokas kokoelmien osuus pyritään konservoimaan. Kokoelmien hoitaja arvioi ja dokumentoi kokoelmien kunnan järjestelmällisen inventoinnin yhteydessä sekä aina löytöjä liikuteltaessa.

Kirjaston lainakokoelman ja käsikirjastokokoelmien kuluneimpia kirjoja, joiden käyttö on runsasta, sidotetaan uudelleen. Ennalta ehkäisevästi sidotetaan tietyt sarjat. Kirjarariteettien osalta noudatetaan samoja periaatteita kuin muiden aineistojen osalta, tuhoutumisvaarassa olevat ja näyttelylainoiksi menevät kuntokartoitetaan ja konservoidaan tarvittaessa.

5.2 Säilytys

Suomen kansallismuseon nykyiset toimitilat ja kokoelmien säilytys- ja konservointilat sijaitsevat useassa eri paikassa. Kansallismuseon päärakennuksessa on näyttely-, asiakaspalvelu- ja toimistolilat. Kansallismuseon uudet maanalaiset säilytystilat ovat myös valmistuneet ja otettu käyttöön 2014. Muuten kokoelmien säilyttäminen on keskitetty Museoviraston keskusvarastoon ja eri puolilla Etelä-Suomea sijaitseviin muihin säilytystiloihin. Museoviraston arkeologisilla kokoelmilla, kirjastolla ja kuvakokoelmilla on asianmukaiset tilat, jotka on otettu käyttöön vuosien 2011 ja 2013 aikana. Journalistista kuva-arkistoa varten on vuokrattu erillinen säilytystila.

Museoviraston tavoitteena on keskittää kaikkien kokoelmien säilytys mahdollisimman harvoihin paikkoihin. Keskusvarasto on ollut 1980-luvulta lähtien tavoitteen toteuttamisen kannalta keskeisin kokoelmien säilytyspaikka. Keskusvarasto on kuitenkin nykyisin täynnä. Sinne ei ole mahdollista sijoittaa uusia kokoelmia, eikä luovutettavissa museokohteissa olevia kokoelmia.

Museoviraston perustaa 2015 kokoelma- ja konservointikeskuksen yhdessä pääkaupunkiseudun museoiden kanssa. Kokoelmakeskuksen suunnittelussa on lähtökohtana ollut hyvät logistiset yhteydet ja mahdollisimman monen museon kokoelmien sijoittaminen samaan paikkaan. Järjestely mahdollistaa paitsi yhteisen konservointikeskuksen perustamisen myös varastohallinta- ja kuljetuspalvelujen yhdistämisen.

Museovirasto on tarkentanut kokoelma- ja konservointikeskussuunnitelmaa niin, että keskusvarasto säilytetään edelleen Museoviraston käytössä kokoelmien pitkäaikaissäilytystilana. Suunnitelmasta keskusvaraston laajennuksesta luovutaan ja kokoelmien kasvun edellyttämä säilytystila ja konservointilaitos saadaan sijoitettua sopiviin tiloihin pääkaupunkiseudulle.

Digitaalisen aineiston pitkäaikaissäilytyksellä on kolme eri tasoa. Ensimmäinen taso on bittien säilyttäminen. Siinä alkuperäisen objektin tai metatiedon bittijono säilytetään sellaisenaan. Toinen taso on sisällön ymmärrettävyyden säilyttäminen. Siinä teksti, kuvat ja muu olennainen sisältö muunnetaan kulloinkin käytössä olevaan tallennusformaattiin niin että sisältö voidaan tulkita. Kolmas taso on alkuperäisen käyttökokemuksen säilyttäminen.

Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeessa rakennetaan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle yhteinen digitaalisen pitkäaikaissäilytyksen järjestelmä. Museovirasto aloittaa ensimmäisen tason digitaalisen pitkäaikaissäilytyksen kokoelmien metatiedon osalta vuonna 2014 ja siirtyy myö-

hemmin toisen tason digitaaliseen pitkäaikaissäilytykseen sitten kun palvelu on saatavilla ja siirtyminen on Museovirastojen järjestelmistä teknisesti mahdollista. Kolmannen tason digitaalista pitkäaikaissäilytystä ei toistaiseksi ole saatavilla tai suunnitteilla.

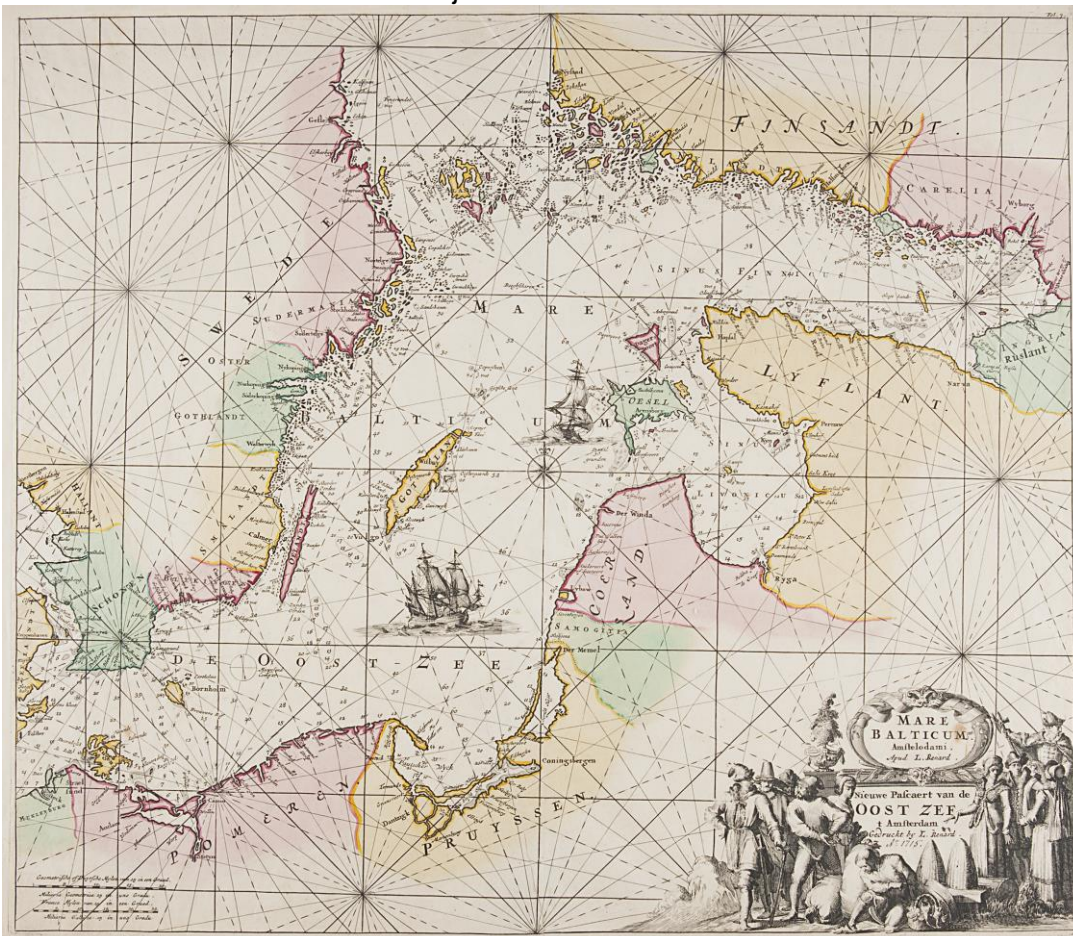
5.3 Turvallisuus

Museovirasto noudattaa yleisiä kriisitilanteiden varautumisohteja. Ohjeet kattavat kriisitilanteisiin varautumisen, toiminnan kriisitilanteissa ja toiminnan kriisitilanteiden jälkeen.

Museoviraston kokoelmatiloihin on rajoitettu pääsy. Kulunvalvontajärjestelmän ja käytösääntöjen avulla ehkäistään varkauksia ja aineiston turmelemista. Näyttelytiloissa esineturvallisuudesta huolehditaan näyttelyvalvonnan ja -tekniikan avulla. Sturenkatu 2a:n asiakaspalvelutilassa päivystäjä valvoo ja ohjeistaa aineiston käsittelyssä. Muissa asiakastiloissa, kuten tutkijanhuoneissa, on kameravalvonta.

Museovirastolla on tietoturvaliikettä, joka on koko henkilöstöä koskeva sisäinen toimintatapa-määräys. Tietoturvaliikettä periaatteita noudatetaan myös Museoviraston yhteistyökumppaneitten kanssa tehtävissä sopimuksissa sekä sidosryhmien käyttäjille laadittavissa ohjeissa.

Aineistoja vakuutetaan vain Museoviraston ulkopuoliselle toimijalle tapahtuvan alkuperäisaineiston lainaamisen yhteydessä. Tällöin lainaaja vakuuttaa aineiston Museoviraston määrittelemistä vakuutusarvoista koko laina-ajaksi. Näyttelylainoissa ja -sopimuksissa määritellään vitriinien ja kuljetuksen aikaiset olot turvallisuustekijöineen.

SMMA93020:7 L. Renard Merikartta, Mare Balticum vuodelta 1715.

6 Kokoelmien saavutettavuus ja käyttö

6.1 Kokoelmien käyttö ja asiakkaat

Museoviraston perustehtäviä ovat kokoelmien hoitaminen ja säilyttäminen, uuden tiedon tuottaminen tutkimuksen avulla, tiedon välittäminen ja elämysten aikaansaaminen esimerkiksi näyttelyissä ja julkaisujen avulla.

Kokoelmia hyödynnetään perus- ja vaihtuvissa näyttelyissä, tutkimuksessa, opiskelussa, julkaisuissa ja muussa sisällöntuotannossa. Museoviraston kokoelmat ovat julkisia, ja siitä syystä niiden tulee olla mahdollisuuksien mukaan kaikkien saavutettavissa. Tekijänoikeus-, julkisuus- ja henkilötietolainsäädäntö sekä yksityiskokoelmien käyttöehtosopimuksissa asetetut käyttörajoitukset voivat rajoittaa objektien käyttöä. Myös objektien huono kunto ja aineistojen järjestämättömyys voi rajoittaa niiden käyttöä.

Asiakkaita ovat Suomessa ja ulkomailla toimivat yksityishenkilöt ja organisaatiot, muun muassa museot ja muut muistiorganisaatiot, yliopistot, muut oppilaitokset sekä tutkimuslaitokset, julkishallinto, media, elinkeinoelämä, opetus- ja kulttuuriministeriö ja tieteelliset seurat. Ulkoisten asiakkaiden lisäksi Museoviraston sisäiset käyttäjät ovat kokoelmien merkittävä käyttäjäryhmä. Lisäksi kokoelmien asiakkaita ovat kaikki näyttelyissä kävijät ja muut museopalveluiden käyttäjät.

6.2 Kokoelmapalvelut

Museoviraston verkkosivuilla kerrotaan perustiedot kokoelmista eri kokoelmatyypeittäin. Eri kokoelmista on [luetteloita](#) ja kortistoja, jotka ovat asiakkaiden käytettävissä. Digitoitua aineistoa on selatavissa muun muassa [Kuvakokoelmat.fi](#)-, [Finna](#)-, [Europeana](#)- ja [Kulttuuriympäristön rekisteripor-taali](#) verkkopalveluissa. Museoviraston asiakaspalvelutilassa asiakkailta on pääsy selaamaan Mus-ketti-kokoelmahallintajärjestelmässä olevia tietoja. Käyttöluvan alaisia ovat tietosuojasyistä tai aineiston kunnan vuoksi käytöltään rajoitettavat aineistot.

Esinekokoelmiin liittyviä luetteloita, kortistoja ja esinevalokuvia tarvitsevia asiakkaita opastetaan aineistojen käyttämisessä; asiakkaille annetaan kokoelmia ja mahdollisuuksien mukaan muuta kulttuurihistoriallista esineistöä koskevaa tietoa vastaamalla asiakaskyselyihin. Käytettävissä olevien resurssien puitteissa erityisesti tutkijoille pyritään takaamaan mahdollisuus tutustua myös muuhunkin kuin näytteillä tai muuten esillä oleviin aineistoihin.

Kirjaston avokokoelmat ovat välittömästi käytettävissä aukioloaikoina. Valtaosa kirjaston aineistosta on lainattavaa, ja sitä toimitetaan myös kaukolainoina muiden kirjastojen välityksellä. Kuvaineisto, kirjaston varastokokoelma sekä vanhat kirjarariteetit ja muissa osoitteissa sijaitsevat käsikirjat on tilattava etukäteen aineistotilauslomakkeella joko verkkosivulla tai asiakaspalvelussa. Aineistotilauksen tietystä tutkimusaiheesta voi tehdä samalla kertaa kaikkiin Arkisto- ja tietopalvelut -osaston eri aineistotyyppisiin ja varata asiakaspaikan aineistojen tutkimiseen. Arkeologinen löytö-materiaali ja jotkut muut salassa pidettävät tai erityisen hauraat aineistot ovat kuitenkin käyttöluvan alaisia ja niitä voidaan toimittaa vain käyttöluvan saaneille tutkijoille tutkijanhuoneisiin.

Museoviraston henkilökunta antaa maksutonta, omiin kokoelmiin ja rajoitetusti yleisesti kulttuurihistorialliseen aineistoon liittyvää neuvontaa. Laajat tietopalvelupyynnöt ovat hinnaston mukaan maksullisia. Nähtäväksi tilatun aineiston vastaanottaessaan asiakas allekirjoittaa sitoumuksen käyttösääntöjen ja salassapitosäännösten noudattamisesta.

Museoviraston kokoelmista on mahdollista tilata maksullisia jäljenteitä tai kuvatallenteita käyttöoikeuksineen voimassa olevan hinnaston mukaisesti. Tilaukset toimitetaan tilausehtojen ja hinnastossa vahvistettujen toimitusaikojen mukaisesti. Osaan aineistoista saattaa liittyä käyttörajoituksia

6.3 Kokoelmien käytön ehdot

Museovirasto on vastuussa siitä, että sen hallussa olevaa aineistoa on mahdollista tutkia kattavasti ja että siitä huolehditaan ja sitä esitellään asianmukaisesti. Kokoelmia käytettäessä tulee huomioida lainsäädännön rajoitukset, erityisesti tekijänoikeuslaki ja yksityisyyden suoja. Luottamuksellista tietoa tai museon ja kokoelmien turvallisuutta vaarantavaa tietoa ei saa antaa julki. Jaettavan tiedon tulee olla tutkittua, perusteltua ja luotettavaa, ja se on esitettävä kohderyhmät huomioiden mahdollisimman saavutettavassa muodossa.

Aineistoille voidaan asettaa käyttörajoituksia perustelluista syistä. Kirjallista käyttö lupaa edellyttävät esimerkiksi tietosuojasyyt tai aineiston hauraus. Objektien käytölle vaaditaan tutkimuslupa, mikäli aineistoa viedään pois viraston tiloista tai mikäli tehdään kajoavaa tutkimusta. Aineistokohtaiset käytösäännöt ja ohjeet löytyvät Museoviraston verkkosivuilta.

Käytettäessä Museoviraston objekteja lähteenä tai niitä julkaistaessa tulee ilmoittaa niiden kuuluvan Museoviraston kokoelmiin tai Suomen kansallismuseon ja Suomen merimuseon kokoelmiin sekä mainita tekijätiedot, jos ne ovat tiedossa. Eräät Museoviraston kokoelmat, kuten Antellin kokoelmat, on mainittava aina erikseen. Viitetietojen järjestys ja välimerkitys voi vaihdella julkaisussa käytetyn viittaus- tai kuvatekstikäytännön mukaan.

Kokoelmiin kuuluvia esineitä, taideteoksia, muita objekteja tai niiden osia ja yksityiskohtia voidaan hyödyntää museokauppa- ja muissa kaupallisissa tuotteissa. Kopioiden on vastattava riittävän hyvin alkuperäistä esinettä ja oltava materiaaleiltaan ja valmistustavaltaan korkeatasoinen. Kaikki kopiot on varustettava merkinnällä "KOPIO" sekä museon ja valmistajan nimellä.

Kuvapalveluista peritään Museoviraston hinnaston mukainen palvelu- ja käyttömaksu. Kuvien käytöstä sovitaan jokaisen asiakkaan kanssa erikseen kuvien käyttörajoitukset huomioon ottaen. Jos kuva annetaan ulkopuoliseen käyttöön, tarvittaessa tulee loppukäyttäjän huolehtia tekijänoikeuksien hankkimisesta.

6.4 Näyttelyt

Tavoitteena on, että Museoviraston kokoelmia esitellään mahdollisimman monipuolisesti omissa ja muiden museoiden näyttelyissä uusittavien perusnäyttelyiden ja vaihtuvien näyttelyiden keinoin. Näyttelyissä esitellään ensisijaisesti aitoja esineitä. Kopioihin turvaudutaan vain silloin kun alkuperäinen esine ei kestä näytteillä oloa tai sitä ei esimerkiksi interiöörimuseossa voida suojata kulumiselta. Mahdolliset kopiot tuodaan selkeästi ilmi näyttelyn teksteissä. Pääosa kuva-aineistosta on esillä näyttelyissä kuvakopioina, mutta myös alkuperäisaineistoja on mahdollista käyttää tietyin rajoituksin. Näyttelyitä suunniteltaessa ja esinevalintoja tehtäessä otetaan huomioon konservointi- ja kokoelmakeskuksen toimintakapasiteetti.

Vaihtuvien näyttelyiden valmistamisessa suositaan yhteistyönäyttelyitä muiden museoiden kanssa. Kierto- ja yhteistyönäyttelyistä laaditaan aina osapuolten välinen sopimus. Kiertonäyttelyt lainataan ja tarvittaessa pystytetään maksullisena palveluna.

6.5 Museopedagoginen käyttö

Kokoelmat ja yksittäiset esineet luovat pohjan museopedagogiselle toiminnalle. Käyttökokoelmia käytetään osin opastetuilla kierroksilla lähes päivittäin. Käyttökokoelman kosketeltavilla esineillä

Keisarillista kesänviettoa näyttely.

havainnollistetaan esineiden käyttöä, tekotapoja, materiaaleja ja muotoja. Käyttökokoelman esineitä käytetään erityisesti koululaisille suunnatuilla opastuksilla sekä aistirajoitteisten käynneillä. Käyttökokoelman kosketeltavia esineitä käytetään myös erilaisissa tapahtumissa sekä tehtäväkierroksilla.

Käyttökokoelman esineet voivat olla aitoja, uusia, kopioita tai jopa väärennöksiä, mutta niitä ei luetteloita tai säilytetä kuten kokoelmiin kuuluvia esineitä. Esineet on tarkoitettu käsiteltäväksi ja niitä käytetään rekvisiittana, käyttötarkoituksensa mukaan työvälineenä, leluna tms. tai oppimisen ja havainnollistamisen apuna muilla tavoin. Esineet on merkittävä, jotta ne erotetaan kokoelmiin kuuluvista esineistä, mutta niitä ei ole tarpeen luetteloita esimerkiksi Muskettiin, vaan tarvittava luettelo voi olla olemassa muussa muodossa.

Opetuskokoelma on lukumäärältään rajoitettu, suppeampi kuin museon kokoelmat kokonaisuudessaan, usein typologisesti mutta myös esimerkiksi materiaalin, käyttötarkoituksen tai valmistajan mukaan koottu ja järjestetty kokoelma aitoja ja autenttisia esineitä. Esineet ovat edustavia, tyypillisiä ja kunnoltaan mahdollisimman täydellisiä. Ne on luetteloitu ja niitä käsitellään ja säilytetään kuten kaikkia kokoelmiin kuuluvia esineitä. Esineet säilytetään ja esitellään yhtenä kokonaisuutena, vaikka ne voivat olla poimittuja laajemmista kokoelmista, eivätkä siis välttämättä muodosta saantitiedoiltaan yhtenäistä ryhmää. Esineitä voidaan antaa käsiteltäväksi tai läheltä tarkasteltavaksi oppimistarkoituksessa, mutta niitä ei käytetä rekvisiittana, käyttötarkoituksensa mukaisena työvälineenä, leluna tms.

Yksittäisiin näyttelyesineisiin tai esineryhmiin keskitytään erityisesti teemallisilla kierroksilla ja esimerkiksi Kansallismuseon Tapaa tutkija -sarjassa sekä yleisöluennoilla. Työpajojen teemat perustuvat yleensä näyttelyissä olevien kokoelmien sisältöihin sekä esineiden tekniikoihin ja materiaaleihin.

6.6 Tutkimuskäyttö

Kokoelmien luettelointi edellyttää omaa perustutkimusta, jolla syvennetään tietämystä kokoelmista ja niihin liittyvistä aineistoista. Luetteloinnin yhteydessä tehdyn tutkimuksen tulokset, erityisesti konteksti- ja provenienssitiedot liitetään mahdollisimman kattavasti kokoelmahallintajärjestelmään. Yksittäisten esineiden ja muun kokoelma-aineiston lisäksi kokoelmien historia ja laajempi historiallinen konteksti voivat olla tutkimuskohteina.

Huomattava osa tutkimuksesta liittyy ajankohtaisiin näyttelyhankkeisiin. Tutkimustyö palvelee näyttely- ja julkaisu toiminnan tarpeiden lisäksi kokoelmatyön eri alueita kartuttamisesta luettelointiin ja konservointiin. Ihannetapauksessa kokoelmien kartuttaminen on osa laajempaa tutkimus- ja dokumentointihanketta, jossa tutkitut perustiedot ja sanallinen ja kuvallinen dokumentointi tukevat tallennusta.

Tavoitteena on pidettävä sitä, että kokoelmat tulevat riittävästi tutkituiksi. Tutkimushankkeissa painotetaan yhteistyötä Museoviraston eri yksiköiden, muiden muistiorganisaatioiden ja tiedeyhteisön kanssa. Museoviraston yhtenä keskeisenä tehtävänä on palvella tutkimusta tarjoamalla tutkimusaineistoa käytettäväksi. On myös huolehdittava oman henkilöstön asiantuntemuksen säilymisestä ja kehitysmahdollisuuksista.

6.7 Lainat

Museovirasto lainaa ja tallettaa kokoelmissaan olevaa aineistoa kotimaisille ja ulkomaisille museoille näyttelyihin, tieteellisiin, tutkimuksellisiin ja opetuksellisiin tarkoituksiin. Aineistoa voidaan lainata myös yhdistyksille ja instituutioille, jotka osoittavat tai ovat aiemmin osoittaneet omaavansa riittävän ammattitaidon aineiston turvallisuuden takaamiseksi. Yksityishenkilöille tai kaupallisiin tarkoituksiin aineistoa ei lainata lukuun ottamatta kirjaston lainattavia aineistoja. Kirjastossa on käytössä Helka-kirjastojen lainausjärjestelmä ja lainausehdot määräytyvät kirjaston käyttö sääntöjen perusteella. Tietokeskus Vellamon lainausjärjestelmä toimii Kaakkuri-tietokannassa ja Suomen merimuseon kirjoja Kotkasta voi lainata myös Museoviraston kirjaston kautta.

Lainapäätökset tehdään työjärjestyksessä osoitettujen valtuuksien mukaisesti. Talletuksista ja lainauksista tehdään aina kirjallinen sopimus, jossa ehdot ja vastuut määritellään. Aineistoja ei lainata Museoviraston ulkopuolelle ilman lainan vastaanottajan ottamaa vakuutusta. Lainan vastaanottajan on vakuutettava objektit koko laina-ajaksi mukaan lukien kuljetukset Museoviraston määrittämistä yksilöidystä vakuutusarvoista. Vakuutuksen on katettava varkauden ja vahingon tai tuhoutumisen lisäksi myös oman henkilökunnan aiheuttama vahingoittuminen. Lainaaja vastaa aineiston lainaan liittyvistä kustannuksista kuten vakuutuksesta ja kuljetuksesta. Museovirasto perii aineistojen lainauksesta ja talletuksista hinnaston mukaiset kustannukset lainaan käytetystä työajasta sekä lainasta aiheutuvat materiaalikustannukset.

Museoviraston kokoelmista annettavat talletukset on korvattu viideksi vuodeksi kerrallaan tehtävillä lainoilla. Näiden lainojen suhteen menetellään kuten muidenkin lainojen kanssa. Kokoelmanhallintajärjestelmään merkitään myös niiden laina-status oleellisine tietoineen. Laina-ajan päätyttyä lainaaja on velvollinen palauttamaan lainatut objektit tai ottamaan yhteyttä ja sopimaan laina-ajan jatkamisesta.

Jokainen laina harkitaan erikseen. Lainaajan tulee esittää viimeistään kuusi kuukautta ennen toivotun laina-ajan alkamista kirjallinen lainapyyntö, jossa toivottu aineisto on eritelty. Pyyntöä käsiteltäessä otetaan huomioon seuraavat asiat:

- pyydetyn aineiston nykyinen ja tuleva käyttö,
- aineiston kunto ja soveltuvuus lainattavaksi,
- lainan vaatimat resurssit henkilökunnalta,
- lainaajan esittämien tilojen ja käytännön järjestelyjen soveltuminen esineistölle,
- lainan soveltuvuus organisaation omiin päämääriin,
- onko aineisto sen tyyppistä, että kuriirin on seurattava esinekuljetuksen mukana.

7 Kokoelmapolitiikan liitteet

Museoviraston kokoelmat

Esine- ja taidekokoelmat

Historialliset kokoelmat (KM)

Perinteisesti historiallisten kokoelmien painopisteinä ovat olleet henkisen sivistyshistorian ja poliittisen historian muistot, esineellinen kulttuuriperintö ml. taideteokset ja kirkollinen esinekkulttuuri, teollisuushistoria sekä kaupunkilais-, pappila- ja kartanokulttuuri ja niiden elinkeinot. Taideteosten osalta kartutuskriteerit poikkeavat jossakin määrin taidemuseoiden vastaavista kriteereistä. Suomen valtiolliseen, poliittiseen ja henkiseen sivistyshistoriaan liittyvät esineet ovat historiallisten kokoelmien keskeistä aineistoa. Kokoelmien painopisteet ovat osittain perintöä ajalta, jolloin muun muassa sääty-yhteiskunta ja ammattikuntalaitos määrittivät yhteiskunnan kerroksellisuutta ja toimintaa.

Historialliset esinekkokoelmat ulottuvat ajallisesti keskiajalta nykypäivään. Kokoelmia on kartutettu pääasiassa temaattisesti, ja esineistöstä muodostuu usein ajallisesti pitkiä typologisia sarjoja. Useiden esinetyyppien osalta kokoelmia voidaan pitää niin kattavina, ettei systemaattiseen kartuttamiseen ole tarvetta. Kansallismuseo pitää kuitenkin tehtävänänsä täydentää tapauskohtaisesti museon merkittävimpiä vanhoja kokoelmanosia erityisesti esiteollisen ajan osalta.

Kartunta vaihtelee vuosittain (keskimäärin 150–250 objektia / vuosi).

Rahakammion kokoelmat (KM)

Rahakammion hoidossa on kolme erillistä kokoelmaa: Kansallismuseon, Antellin ja Helsingin yliopiston raha- ja mitalikokoelma. Kokoelmissa on yhteensä noin 215 000 esinettä. Kansallismuseon kokoelmaan kuuluu metallirahoja, seteleitä ja muita maksuvälineitä, mitaleita, kunniamerkkejä sekä rahojen käyttöön liittyvää esineistöä. Sen vanhin osa koostuu pääosin Muinaistieteellisen toimikunnan (Valtion historiallinen museo) saanneista sekä Suomen Muinaismuistoyhdistyksen lahjoituksista. Lukumääräisesti suurimman osan kokoelmasta muodostavat rahalöydöt. Kokoelman painopiste on Suomessa valmistetuissa ja käytetyissä tai Suomeen liittyvissä esineissä, mutta siihen kuuluu myös vertailevaa aineistoa sekä erillisiä kokoelmia, jotka sisältävät myös ulkomaista esineistöä.

Kokoelmaa kartutetaan vuosittain sekä ostoin että lahjoituksin. Esinehankintojen määrä vaihtelee vuosittain.

Helsingin yliopiston raha- ja mitalikokoelma (HY)

Helsingin yliopiston raha- ja mitalikokoelma on 1920-luvun alusta lähtien ollut Rahakammion hoidossa. Kokoelma on edelleen yliopiston omistama. Osa siitä koostuu maalöydöistä, jotka yliopisto irtaimia muinaisesineitä koskevien säädösten perusteella lunasti 1830-luvulta 1880-luvulle ja osittain 1900-luvun alkuun asti. Kokoelman toisen pääosan muodostaa sekalainen aineisto, jonka vanhimmat saannit ovat Turun akatemian ajoilta. Huomattava osa tästä aineistosta on antiikin aikaista, mutta myös uudemmat koti- ja ulkomaiset rahat ja mitalit ovat hyvin edustettuina. Kokoelmaan sisältyy lukuisia esineitä, joiden rahallinen arvo on hyvin suuri ja joiden näytteillä pitäminen edellyttää tavallista parempia turvallisuusjärjestelyjä.

Kokoelmaa ei kartuteta vuosittain.

Kansatieteelliset kokoelmat (KM)

Vuoden 1972 asetuksessa kansatieteellisten kokoelmien keskeisiksi aihepiireiksi määriteltiin kotimainen ja suomensukuinen kansanomaisen kulttuuri elinkeinoineen sekä kansanperinne. Suurin osa esineistöstä edustaa suomalaista agraarikulttuuria ja perinteisiä elinkeinoja. 1990-luvulta lähtien on kartuttamisessa otettu erityisesti huomioon lähimenneisyys ja teollisesti tuotettu aineisto. Hankintapäätöksiin vaikuttaa keskeisesti valtakunnallinen kokoelmapoliittinen yhteistyö (v. 2014 alkaen osallistuminen TAKO:n tallennustyönjakoon) muun museokentän, erityisesti maakuntamuseoiden ja valtakunnallisten erikoismuseoiden sekä teollisen aineiston keräämiseen erikoistuneiden museoiden kanssa. Kokoelmien edustavia, edelleen täydennettäviä esineryhmiä ovat esimerkiksi ryijyt, kansanomaiset huonekalut, kansanpuvut, kansansoittimet, talonpoikaiskorut ja puukot. Suunnitelmallisen kokoelmien täydentämisen ohella esinehankinnat liittyvät ajankohtaisiin näyttely-, inventointi- ja tutkimushankkeisiin. Kansatieteellisistä kokoelmista huolehtiva henkilökunta vastaa myös suomalais-ugrilaisiin kokoelmiin luetteloiduista saamelaisista esinekokoelmista sekä pienestä metsäsuomalaiskokoelmasta. Nykyään Suomen kansallismuseon saamelaiskokoelmia ei kartuteta, vaan kokoelmiin tarjotut saamelaisesineet ohjataan valtakunnalliseen erikoismuseoon, Saamelaismuseo Siidaan.

Museovirastolla oli vuosina 1980–1996 erillinen määräraha nimikkeellä ”työväenkulttuurin kansatieteelliset kokoelmat ja kenttätyöt”. Painopiste oli kenttätöissä, joiden aikana kerättiin muistitietoa työväenyhteisöistä, asuinalueilta ja työpaikoilta. Samalla hankittiin jonkin verran esineistöä, joista osa luettelointiin historiallisiin, osa kansatieteellisiin kokoelmiin.

Vuotuinen kartunta vaihtelee 100–200 objektin rajoissa.

Seurasari (S)

Muinaistieteellisen toimikunnan 1910 antaman lausunnon mukaan Seurasareen 1909 perustettu kansatieteellisen ulkomuseo tulisi liittää julkisiin kokoelmiin. Vuonna 1911 perustetun Osakeyhtiö Seurasaren Ulkomuseo A. B:n tarkoituksena oli ”ostaa sekä Helsingin kaupungin läheiselle Seurasarelle perustettuun ulkomuseoon siirtää sekä sen haltuun jättää historian, kulttuurihistorian tai kansatieteen kannalta mielenkiintoisia vanhanpuoleisia rakennuksia ynnä muita suurenlaisia esineitä”. Osakeyhtiö ilmoitti 1912 vastaanottavansa Antellin valtuuskunnalle tarjotun Karunan kirkon ja sen kellotapulin ja siirtävänsä ne ulkomuseoon. Vuonna 1913 ulkomuseo siirtyi valtion omistukseen ja Suomen kansallismuseoon liitettynä Muinaistieteellisen toimikunnan hallintaan. Jo vuonna 1907 oli Antellin valtuuskunnan varoin ostettu Konginkankaalta Niemelän torpan rakennukset, jotka marraskuussa 1909 pystytettiin Seurasareen. Ensimmäinen hankinta ulkomuseota varten oli kuitenkin vuonna 1906 Antellin valtuuskunnan ostama karjamaja Maalahdelta, joka siirrettiin Seurasareen vasta 1911. Luettelointikäytännön mukaan sekä rakennukset että niiden mukana hankittu esineistö on numeroitu ja luettelointiin Seurasaren ulkomuseon esineluetteloon. Ulkomuseon esineluettelossa on myös rakennuksia varten hankittua, mutta niihin alun perin kuulumatonta esineistöä. Tällainen on muun muassa Aleksis Kiven kokoelma, joka on hankittu 25.5.1913 Aleksis Kiven veljenpojalta Arvid Stenvallilta. Esineiden kokonaismäärä on noin 8200, ja ne ovat kansatieteen ja historian kokoelmien vastuulla. Kokoelmien digitointi on käynnistetty erillisenä projektina vuonna 2014.

Suomalais-ugrilaiset kokoelmat (SU)

Suomalais-ugrilaisiin kokoelmiin on kerätty esineitä vuodesta 1856 lähtien kaikilta suomalais-ugrilaisista kieliltä puhuvilta kansoilta. Arvokkain esineistö on saatu 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alkuvuosina tutkimusmatkoilla, joiden tarkoituksena oli selvittää suomen kielen alkuperä ja Suomen suvun menneisyys. Suomalaiset kansatieteilijät ja kielentutkijat kouluttivat lisäksi alkupe- räiskansojen edustajista henkilöitä, jotka hankkivat esineitä museon kokoelmiin 1908–1927. 1980-

luvulta lähtien esinehankintastrategia on rakentunut kenttätutkimusten varaan yhteistyössä asianomaisten alueiden tutkimuslaitosten ja museoiden kanssa.

Kokoelmissa on 13 500 esinettä, ja vuosittainen kartunta vaihtelee 30–150 välillä.

Yleisetnografiset kokoelmat (VK)

Yleisetnografiset kokoelmat ovat pääosin peräisin Euroopan ulkopuolisilta alueilta, mutta myös Balkanilta on esineistöä. Kokoelmia on vanhastaan eri puolilta maailmaa, koska historialliset ja yhteiskunnalliset syyt ovat ohjanneet niiden muodostumista. Muun muassa merenkulkijat, kauppiat, tutkimusmatkailijat, lähetystyön tekijät ja emigrantit ovat kartuttaneet yleisetnografisia kokoelmia. Ensimmäinen esine on diarioitu vuonna 1828 ja muukin arvokas Alaska-aineisto on hankittu ennen 1800-luvun puoltaväliä, samoin vanhin Kiina-esineistö. Suurimmat kokoelmien osat ovat Aasiasta, eniten esineitä on Etelä-, Itä- ja Kaakkois-Aasiasta. Vähiten esineitä on Australiasta. Oseaniakaan ei ole hyvin edustettuna lukuun ottamatta Melanesiaa.

Kokoelmissa on 28 960 esinettä, ja vuosittainen kartunta vaihtelee muutamasta kymmenestä muutama sataan.

Suomen merimuseon esine- ja asiakirjakokoelmat (SMM / SMMA)

Suomen merimuseon esinekokoelmat muodostuvat yli 15 000 merenkulun historiaan liittyvästä esineestä. Meriarkeologinen kokoelma on museon profiiliin kannalta keskeinen ja tuo kokoelmalle sekä ajallista syvyyttä että maantieteellistä laajuutta. Myös jäänmurtaja Tarmo (1907), majakka-laiva Kemi (1901) sekä maan laajin venekokoelma muodostavat oman, erityisesti huomioitavan osan merimuseon kokoelmia. Merimuseon asiakirjakokoelma sisältää muun muassa noin 2 000 merikarttaa ja 3 000 laivapiirustusta, venepiirustuksia, laiva- ja konepäiväkirjoja, Merenkululaitoksen alus- ja miehistökortteja sekä katsastusasiakirjoja, pieniä yksityis- ja yritysarkistoja sekä merimiesten muistelmamateriaalia.

Kokoelmien kartunta vaihtelee vuosittain, varsinkin asiakirja- ja kuvakokoelman vuosittainen kartuntavaihtelu on suurta. Valokuvakokoelman suurin hankintaerä 2000-luvulla on käsittänyt noin 20 000 kuvaa ja pienin vuosittainen kartunta 85 kuvaa. Kartuntaa on tarkoituksellisesti pyritty pienentämään. Esinekokoelmien osalta kartunta on keskimäärin 100–300 objektiä vuodessa.

Suomen merimuseon opetuskokoelma (MOP)

Suomen merimuseoon on luotu oma opetus- ja käyttökokoelma vuonna 2006. Kokoelmaa käytetään esimerkiksi opetustilanteissa ja näyttelyissä kosketeltavina esineinä. Kokoelmaan otettava aineisto luetteloidaan Musketiin Suomen merimuseon kokoelmien alle omalla tunnuksella MOP. Kokoelmaan otettavan aineiston on oltava sellaista, että sen tuhoutuminen tai muuttuminen ei aiheuta ongelmia.

Opetus- ja käyttökokoelma voi sisältää aitoja esineitä, joita ei ole otettu varsinaisiin kokoelmiin sekä kopioita ja näytteitä. Pääsääntöisesti aineisto hankitaan nimenomaan tätä kokoelmaa varten, mutta tietyin varauksin myös varsinaisista kokoelmista poistettava aineisto voidaan siirtää opetus- ja käyttökokoelmaan.

Arkeologiset kokoelmat (KM)

Arkeologisissa kokoelmissa on noin 40 000 päänumeroa koko nykyisen Suomen alueelta sekä niin sanotulta luovutetulta alueelta. Alanumeroiden määrä vaihtelee yhdestä useaan tuhanteen. Kokoelmat karttavat pääasiassa tutkimustoiminnan tuloksena. Pieni osa kartunnasta muodostuu yksityisten henkilöiden kokoelmiin toimittamista löydöistä. Kokoelmien pääosa ajoittuu kivikauteen,

KM 13112:1-3 Vasarakirveskulttuurin hautalöytö Kaarinan Tammenmäeltä. Kuva: Markku Haverinen, Museovirasto 2005.

pronssi- ja rautakauden löytöjä on vähemmän. Vuodesta 2011 myös historiallisen ajan maalöydöt on luetteloitu arkeologisiin kokoelmiin.

Ulkomaisten niin sanotun vertailevan arkeologisen kokoelman pääosa on Venäjältä ja hankittu Suomen autonomian aikana. Esineitä on myös muista Euroopan maista sekä Egyptistä ja Palestiinasta. Ulkomaista kokoelmaa ei nykyisin kartuteta.

Kartunta vaihtelee vuosittain keskimäärin 300–500 päänumeroa / vuosi.

Kansatieteellinen arkisto (KA)

Kansatieteellisessä arkistossa on sekä kokoelmatyypistä että Museoviraston omien virkatehtävien hoidossa muodostunutta asiakirja-aineistoa. Kansatieteellinen arkisto muodostuu kahdesta kokonaisuudesta, käsikirjoituksista ja kyselyaineistoista. Molemmat ovat alun perin kuuluneet Kansallismuseon kansatieteelliseen osastoon, sittemmin toimistoon/yksikköön. Vuoden 1972 Museovirastoa koskevassa asetuksessa kansanperinteen tallennus määriteltiin yhdeksi kansatieteen toimiston tehtäväksi. Tallennusalue kattaa maantieteellisesti koko Suomen.

Käsikirjoitusarkisto sisältää kansatieteellisen osaston (kansatieteen toimiston) toiminnassa syntyneet kenttätyö- ym. aineistot, vuosina 1900-1945 laadittujen kyselyiden vastausaineistot, kansatieteellisiä opinnäytteitä ja henkilöarkistoja sekä työväen kulttuuria koskevat haastattelu- ja muistitietoaineistot ja jonkin verran muita suomalais-ugrilaisia kansoja koskevia käsikirjoituksia. Kokonaisuuteen kuuluu myös muutamien Helsingin yliopiston osakuntien luovuttamia aineistoja.

Säännöllinen kansatieteellinen kyselytoiminta alkoi vuonna 1956 Kansallismuseon täyttäessä 50 vuotta. Tuolloin kyselyiden painopisteenä oli erilaisten aineellisen kansankulttuurin ilmiöiden levinneisyyden kartoittaminen. Sittemmin linjauksissa on siirrytty perinteisen agraarikulttuurin tallentamisesta lähimenneisyyden ja nykyajan ilmiöiden dokumentointiin. Yksi merkittävimpiä kyselyn avulla kerättyjä aineistoja on naisten elämää sotien 1939-1944 aikana käsittelevä muistitietoaineisto (1988), jota on käytetty tutkimuksissa, väitöskirjoissa ja tv-dokumenteissa. Viime vuosina kyselyitä on tehty museoiden tallennus- ja kokoelmayhteistyöverkosto TAKOn puitteissa.

Kansatieteellisellä arkistoaineistolla on 1800-luvun lopulta lähtien kiinteä yhteys kansatieteellisten esinekokoelmien kartuttamiseen. Jo Ylioppilasosakuntien kansatieteellisen museon toiminta-ai- kana ryhdyttiin keräämään kansatieteellisiä esinekokoelmia valaisevaa ja täydentävää muistitietoa. Kyselyissä erilaisten aihepiirien yhteydessä on tiedusteltu myös esineitä, joita on hankittu lahjoituk- sina tai ostoina kokoelmiin.

Rakennusosafragmentit (RF)

Kokoelma sisältää rakennuksista talteen otettuja rakennusosia, nykyään yleensä korjaustöiden yh- teydessä purettavia yksityiskohtia. Objektit ovat pääasiassa tiili-, laasti-, tapetti- ja kattopaanunäyt- teitä, seinä- ja lattiapinnoitteita, ikkuna- ja oviheloja, kipsikoristeita. Lisäksi kokoelmaan kuuluu sei- närakenninäytteitä, muutamia kokonaisia ikkunoita, keskiaikainen hirsikehikko, pienoismalleja ja työvälineitä.

Kokoelma karttuu vuosittain muutamista kymmenistä muutama satoihin.

Kuvakokoelmat

Historian kuvakokoelma (HK)

Historian kuvakokoelmassa on yhteensä noin 2,3 miljoonaa eri tavoin valmistettua kuvaa. Kokoel- massa on eri tekniikoilla tehtyjen valokuvien lisäksi paperipohjaista kuvallista aineistoa 1500-lu- vulta nykypäivään. Vanha kokoelma on jaettu aiheenmukaisiin sarjoihin ja yksityiskokoelmiin. Pää- sarjoja ovat: historia, henkilökuvat, kaupungit, maisemat, kirkot, teollisuus, kartanot sekä linnat ja linnoitukset.

Historian kuvakokoelma karttuu vuosittain muutamista sadoista kymmeniin tuhansiin.

Kansatieteen kuvakokoelma (KK)

Kansatieteen kuvakokoelmassa on noin 1,2 miljoonaa eri tekniikoin valmistettua kuvaa suomalai- sista ja suomalaisesta kansankulttuurista Suomessa ja muualla maailmassa. Aineisto on järjestetty hankintaerien mukaisesti ja aineistotyypeittäin.

Kansatieteen kuvakokoelma karttuu vuosittain vaihtelevalla kuvamäärällä muutamasta sadasta muutamaan tuhanteen kuvaan.

Suomalais-ugrilainen kuvakokoelma (SUK)

Suomalais-ugrilaisessa kuvakokoelmassa on noin 60 000 eri tekniikoin valmistettua kuvaa. Tässä niin sanotussa sukukansojen kuvakokoelmassa on aineistoa muun muassa saamelaisista, vienan- karjalaisista, inkeriläisistä ja tseremisseistä. Aineisto on järjestetty kansoittain hankintaerien ja ai- neistotyypin mukaisesti.

Suomalais-ugrilainen kuvakokoelma karttuu vuosittain muutamilla kymmenillä, korkeintaan sadoilla kuvilla.

Yleisetnografinen kuvakokoelma (VKK)

Yleisetnografisessa kuvakokoelmassa on noin 100 000 eri tekniikoin valmistettua kuvaa suoma- laisten tutkijoiden ja matkailijoiden kuvaamina tai ostamina eri puolilta maailmaa. Aineisto on järjes- tetty maantieteellisten alueiden ja aineistotyyppien mukaisesti.

Yleisestnografinen kuvakokoelma karttuu vuosittain muutamilla kymmenillä, korkeintaan sadoilla kuvilla.

Suomen merimuseon kuvakokoelma (SMK)

Suomen merimuseon kuvakokoelma sisältää noin 36 000 kuvaa. Kokoelmiin aiemmin kuuluneet meriarkeologiaan liittyvät kuvat siirrettiin meriarkeologian yksikön kuvakokoelmaan vuonna 2006. Tämän aineiston kokonaismäärä on noin 13 000 kuvaa. Meriarkeologian yksikkö lakkautettiin vuonna 2011, jonka jälkeen meriarkeologian kuvakokoelmaa on hallinnoinut Museoviraston Arkisto- ja tietopalvelut -yksikkö (Kuvakokoelmat). Meriarkeologisiin kenttätöihin liittyvät kuvat luetteloidaan Muskettiin jälkitöiden yhteydessä.

Rakennushistorian kuvakokoelma (RHO)

Rakennushistorian kuvakokoelmassa on noin 150 000 eri tekniikoin valmistettua inventointi- ja dokumentointikuvaa rakennetusta kulttuuriympäristöstä eri puolilta Suomea 1960-luvulta alkaen 1.5.2011 asti. Merkittävimmän osan rakennushistorian kuvakokoelmasta muodostaa topografinen kokoelma sekä Suomenlinnan ja Turun linnan kuvakokoelmat. Rakennushistorian kuvakokoelman muodostaminen on päättynyt. Kokoelma karttuu takautuvan luetteloinnin ja arkistosiirtojen kautta kuvattujen kuvien osalta vielä tuhansilla.

Kulttuuriympäristön piirustuskokoelma (KYP)

Kokoelmaan luetteloidaan omina alakokoelminaan sekä Kulttuuriympäristön uudempi piirustusaineisto että vanha rariteetikokoelma. Kokoelman rungon muodostavat Museoviraston oman toiminnan tuloksena syntyneet ja syntyvät mittaus- ja dokumentointipiirustukset. Kokoelmaan kuuluu myös lahjoituksena saatuja vanhoja rakennuspiirustuksia sekä lähinnä Museoviraston omiin kohteisiin liittyviä konsulttien suunnittelupiirustuksia. Kokoelma on aiemmin luetteloitu Piika-tietokantaan. Kokoelman kartunta on maltillista.

Kulttuuriympäristön piirustuskokoelman rariteetit (KYP)

Kokoelmaan luetteloidaan omina alakokoelminaan vanha rariteetikokoelma ja Kulttuuriympäristön uudempi, Museoviraston oman toiminnan tuloksena syntynyt mittaus- ja dokumentointipiirustusaineisto, joka kuuluu Museoviraston arkistoon. Kokoelmaan kuuluu myös lahjoituksena saatuja vanhoja rakennuspiirustuksia sekä lähinnä Museoviraston omiin kohteisiin liittyviä konsulttien suunnittelupiirustuksia. Kokoelma on aiemmin luetteloitu Piika-tietokantaan. Kokoelman kartunta on maltillista.

Kulttuuriympäristön kuvakokoelma (KY)

Kulttuuriympäristön kuvakokoelma muodostuu 1.5.2011 lähtien kertyneistä rakennetun kulttuuriympäristön inventointiin ja dokumentointiin liittyvistä kuva-aineistoista. Vuoden 2013 alussa kokoelmassa oli muutama sata pääasiassa syntyjään digitaalista kuvaa.

Kulttuuriympäristön kuvakokoelma karttuu vuosittain pääasiassa Kulttuuriympäristön suojele ja Kulttuuriympäristön hoito -osastojen virkatyönä muutamasta sadasta muutamaa tuhatta kuvaa.

Journalistinen kuva-arkisto (JOKA)

Journalistiseen kuva-arkistoon on hankittu peruskokoelma, noin 7,5 miljoonaa filmikauden lehtikuvaa, joista suurimmat kokonaisuudet ovat Pressfoton kuvatoimiston aineisto, sanomalehti Maaseu-

dun Tulevaisuuden lehtiarkisto, Kaleva-lehden kuva-arkisto sekä valokuvaaja Kari Pulkkisen ja valokuvaaja Lauri Sorvojan kokoelmat. Journalistinen kuva-arkisto turvaa kansallisesti merkittävimpien lehtikuvakokoelmien säilymisen, vahvistaa lehtikuvan asemaa osana kulttuuriperintöä ja tuo kuvaajien ja lehtien kokoelmia kaikkien saataville. Tämän jälkeen peruskokoelman kartutuksen painopisteenä ovat erityisesti 1930–1960-luvuilla toimineiden keskeisten uutis- ja reportaasikuvaajien kokoelmat.

Kartuntamäärät tulevat vaihtelemaan vuosittain noin 300 000–600 000 kuvan välillä.

Arkeologian kuvakokoelma (AK)

Kokoelmaan luetteloidaan arkeologisten kenttätöiden kuvat sekä arkeologiset esinekuvat ja piirroksat. Kokoelmaa hallinnoi Arkisto- ja arkeologiset kokoelmat -yksikkö.

Kartunta vaihtelee, keskimäärin 3000–9500 tietuetta / vuosi.

Viestinnän kuvakokoelma (V)

Kokoelmaan luetteloidaan viestinnän tilaama ja tuottama viestinnällinen kuva-aineisto. Kokoelmaan ei luetteloida aineistoja, jotka on jo luetteloitu johonkin muuhun kokoelmaan. Kartunta vaihtelee vuosittain muutamasta kymmenestä muutamaan sataan kuvaan.

Museopalveluiden kuvakokoelma (MP)

Kokoelmaan luetteloidaan Museoviraston ja Suomen kansallismuseon näyttelyihin ja opetukseen liittyvä kuvamateriaali, kuten eri näyttelyiden ja museotapahtumien dokumentointikuvat. Kartunta vaihtelee vuosittain muutamasta kymmenestä muutamaan sataan kuvaan.

Oman toiminnan dokumentointi (MV)

Kokoelma on perustettu vuonna 2014 ja siihen luetteloidaan Museoviraston omaan toimintaan liittyvät satunnaiset kuvat, joita ei luetteloida muihin kokoelmiin. Kartunta vaihtelee vuosittain muutamasta kymmenestä muutamaan sataan kuvaan.

Kirjastokokoelmat

Lainattavat avokokoelman kirjat (B I – XIV)

Monografiat on luokitettu aiheenmukaisesti hyllyluokkiin avokokoelmaan (n. 1 000 hm). Kokoelmaa kartutetaan aktiivisesti ja sitä pidetään poistojen avulla ajantasaisena. Kokoelman tärkeimpiä aihe-
luokkia on kuvailtu kokoelmakarttahankkeessa verkkoon Doria-tietokantaan.

Kartunta keskimäärin 2 000 nidettä / vuosi.

Lainattavat sarjat ja lehdet (B S, B L)

Sarjoista käytetyimmät pohjoismaiset sarjat ja yleisimmät kielialueet ovat julkaisumaittain avokokoelmassa. Vähemmän käytetyt sarjat on sijoitettu varastokokoelmaan. Sarjoissa on paljon tutkimuslaitosten ja yliopistojen tieteellisiä sarjoja ja museoiden julkaisusarjoja, joista valtaosa saadaan julkaisuvaihtoina eri puolilta maailmaa. Lehdet ovat museotalan pääasiassa tieteellisiä lehtiä, jotka karttavat jatkotilauksina.

Kartunta keskimäärin 1 000 vsk. / vuosi.

Lainattava varastokokoelma (B VK, B Sarjat, B L)

Varastokokoelmaan on sijoitettu vanhempia ja huonokuntoisia kirjoja, joilla on kuitenkin vielä teollista arvoa muun muassa tieteen historian näkökulmasta tai muuta käyttöarvoa. Kirjat ovat aiheenmukaisissa hyllyluokissa luokitettuna, sarjat maan mukaan. Lehdistä 3 vuotta vanhemmat vuosikerrat sijoitetaan varastokokoelmaan.

Varastokokoelman jatkuvat julkaisut (sarjat ja lehdet) karttavat jatkuvasti. Monografioita tulee lähinnä siirtoina avokokoelmasta.

Käsikirjastokokoelma (B KK)

Kokoelmaan on yhdistetty ennen osastoilla ja yksiköissä olleita käsikirjastokokoelmia. Kartunta on melko pientä.

Hakuteoskokoelma (B Ref)

Pienehkö kokoelma käsikirjoja: tietosana- ja sanakirjoja, hakuteoksia, ensyklopedioita, matrikkeleita ym. henkilöhakemistoja. Kartutetaan jonkun verran ostoin.

Rariteetit (vanhojen kirjojen kokoelmat) (B R, B R LRC, R RH)

Sisältää ennen vuotta 1900 julkaistut teokset (foliokokoelma ennen vuotta 1950 julkaistut). Erillisiä kokoelmia ovat Libri rari et cari -kokoelma, joka on syntynyt Museoviraston edeltäjien toiminnan tuloksena sekä Rakennushallituksen historiallinen kirjasto, joka luovutettiin Museovirastolle vuonna 1985.

Eivät kartu kuin poikkeustapauksissa.

Museoiden ja yksiköiden kirjastot (B KM, B Meri ym.)

Kansallismuseon yksiköissä on useita käsikirjastoja joista osa on Museoviraston aluetoimistoissa. Suomen merimuseon kirjasto on Tietokeskus Vellamossa. Vanhoja kirjoja kirjaston kokoelmista on esillä Suomen kansallismuseon museotiloissa ja näyttelyinteriöissä. Joissain museoissa ja kartanomuseoissa on myös kirjakokoelmia, jotka kuuluvat museoiden esinekokoelmiin. Suomen kansallismuseon keskusvarastossa säilytetään esimerkiksi Armfeltin kirjastoa ja Z. Topeliuksen kirjakokoelmaa.

SMM:n kirjastoa kartutetaan aktiivisesti, erillisiä käsikirjastoja tarpeen mukaan.

Elektroninen aineisto

Kirjaston lisensoimat ja vapaat elektroniset aineistot, joihin kuuluu e-kirjoja, e-lehtiä ja tietokantoja.

Karttuu vuosittain määrärahojen sallimissa rajoissa.